

WIKARIUSZE KATEDRY KRAKOWSKIEJ W XIII I XIV STULECIU

We współczesnym piśmiennictwie historycznym coraz więcej powstaje rozpraw poświęconych badaniom nad grupami społecznymi, albo zespołami ludzi działających w organizacji państwa, albo w instytucji Kościoła *.

Celem niniejszej pracy jest ustalenie listy księży wikariuszy katedry krakowskiej do roku 1400. Wikariusze katedralni tworzyli własną organizację, czyli wspólnotę o celach duchowych (wspólna modlitwa za zmarłego członka wspólnoty) i materialnych (posiadanie własnego majątku). Wspólnota wikariuszy katedralnych reprezentuje określoną grupę duchowieństwa, ale warunkiem jej poznania jest w pierwszym rzędzie ustalenie listy członków. Temu ma służyć niniejsza rozprawa.

1

Najstarsze przekazy źródłowe do dziejów kapituł polskich odnoszą się do kapituły krakowskiej i pochodzą z czasów Władysława Hermana (1079-1102). Za jego rządów kapituła krakowska uzyskała własny majątek składający się z 20 prebend — kanonii ¹. Po kapitule krakowskiej doszło do uformowania się kapituły metropolitalnej w Gnieźnie, co miało miejsce około 1097 r. w związku z konsekracją katedry ². Powstanie kapituł katedralnych w Płocku, Poznaniu i Kruszwicy przypadło na przełom XI i XII w., ale pierwsze wzmianki

* Praca powstała na seminarium historii Kościoła pod kierunkiem prof. dr. hab. Jerzego Wolnego.

¹ W. A b r a h a m, *Początek biskupstwa i kapituły katedralnej w Krakowie*, „Rocznik Krakowski” t. 4, 1900 s. 196; por. T e n ż e, *Organizacja Kościoła w Polsce do połowy wieku XII*, Poznań 1962, wyd. 3 s. 179-181.

² W. A b r a h a m, *Organizacja Kościoła*, s. 180; por. B. K u m o r, *Dzieje ustroju Kościoła w Polsce*, w: *Historia Kościoła w Polsce*, t. 1 cz. 1: *do roku 1506*, Poznań-Warszawa 1974 s. 84.

pochodzą z lat późniejszych: dla Poznania przyjmuje się rok 1113 dla Włocławka 1139 r., dla Płocka 1134 r.³ Na przełomie XII i XIII w. kapituły polskie weszły w dalszy okres zmian organizacyjnych, i ostatecznie w XIII w. ustabilizowały swój ustrój⁴. Można stwierdzić za T. Silnickim, że kapituła w stosunku do biskupa była organem niezawisłym, posiadającym własny majątek; służyła biskupowi radą, wspomagała go w administrowaniu diecezją i organizowaniu duszpasterstwa, kształcenia i powoływania kleru⁵. Wspólnota kanonicka, pozostająca przy kościele katedralnym pełniła „officium divinum” — w szerokim znaczeniu pojętą służbę bożą (odmawianie wspólne brewiarza i wspólna msza św.)⁶.

Na początku XIII wieku pojawiają się w źródłach informacje o wikariuszach kanoników. Byli oni angażowani przez kanoników, których wyręczali w obowiązkach służby bożej i w innych powinnościach. Początkowo byli to wikariusze tzw. manualni, czyli związani umową z danym kanonikiem⁷. Od wikariuszy żądano posiadania święceń kapłańskich i zachowania ścisłego obowiązku rezydencji przy katedrze. Myślą przewodnią była chęć zapewnienia normalnego toku nabożeństw w katedrze, zwłaszcza ze względu na coraz mniej przestrzegany przez kanoników obowiązek rezydencji⁸. Oprócz tego wikariusze przejmowali obowiązki kanoników związane z piastowanymi przez nich urzędami w kapitule, np. wikariusz kustosza nazywany był w źródłach subkustoszem (subcustos) lub wicekustoszem (vicecustos), zaś scholastyka, sprawującego opiekę nad szkołą katedralną, zastępował „rector scholarum”, czyli rektor szkoły, nazywany także „magister puerorum”⁹. Wikariusze, będąc zastępcami kanoników, byli przez nich prezentowani. Ich prawo do zastępstwa nie rozciągało się jednak na te funkcje kanoników, w których się zastę-

³ B. Kumor, *Dzieje ustroju*, s. 84-85.

⁴ S. Zachorowski, *Rozwój i ustrój kapituł polskich w wiekach średnich*, Kraków 1912 s. 58; por. J. Szymański, *Biskupstwa polskie w wiekach średnich. Organizacja i funkcje*, w: *Kościół w Polsce*, t. 1: *Średniowiecze*, Kraków 1966 s. 199.

⁵ T. Silnicki, *Kapituły, kolegiaty, synody*, w: *Historia Kościoła w Polsce*, t. 1 cz. 1: *do roku 1506*, Poznań-Warszawa 1974 s. 401.

⁶ J. Szymański, *dz. cyt.*, s. 121-123.

⁷ S. Librowski, *Kapituła katedralna włocławska. Zarys dziejów i organizacji*, Warszawa 1949 s. 108-110; J. Szymański, *dz. cyt.*, s. 213.

⁸ S. Zachorowski, *dz. cyt.*, s. 92-94.

⁹ A. Karbowski, *Szkoła katedralna krakowska w wiekach średnich*, Kraków 1899 s. 23-24; por. S. Zachorowski, *dz. cyt.*, s. 91.

czało ich stanowisko urzędnicze, nie uprawniało więc wikariuszy do udziału w posiedzeniach kapitułnych¹⁰. Wikariusze podlegali jurysdykcji kapituły. Toteż kapituła zastrzegała sobie nad nimi pewną kontrolę i określała warunki, którym wikariusz musiał uczynić zadość¹¹. Sprawa powoływania wikariuszy jest osobnym tematem, który wykracza poza nasze opracowanie. Na podstawie kilku przykładów z listy wydaje się, że kanonicy dobierali sobie wikariuszy, chociaż szczegóły tej procedury nie są nam znane.

2

Zespół wikariuszy krakowskich wchodził w stadium organizowania wspólnoty w pierwszym ćwierćwieczu XIV w., za rządów bpa Nankera (1320-1326). Następca Nankera, bp Jan Grot (1326-1347), w dokumencie z 1336 r. określa zespół jako „collegium”, „societas”¹². Temu „collegium” poleca biskup wybrać dwóch „diuisores”, aby oni rozdzielali wszystkie codzienne dystrybucje za uczestnictwo w „officium sacrum”. W 1335 r. wikariusze katedralni tworzyli już wspólnotę „collegium”, „societas”, „communitas” zorganizowaną kilka lat wcześniej, ale własnych statutów jeszcze nie posiadającą.

Kolegium wikariuszy liczyło prawdopodobnie tyłu członków, ilu było kanoników katedralnych. Przyjmuje się, że w XIII w. kapituła krakowska liczyła 24 kanoników¹³. W XIV stuleciu znana jest liczba kanoników krakowskich z wykazów świętopietrza. W 1325 roku kapituła krakowska składała się z 6 prałatów (dziekan, archidiacon, prepozyt, scholastyk, kantor, kustosz) i trzydziestu jeden kanoników¹⁴. Taki sam stan pozostał w 1327 r.¹⁵ W XV w. za czasów J. Długosza kapituła krakowska liczyła trzydziestu sześciu kanoników¹⁶.

¹⁰ S. Zachorowski, *dz. cyt.*, s. 94.

¹¹ Tamże, s. 93.

¹² *Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej świętego Wacława cz. 1: 1166-1366*, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1874 (dalej cyt. KodDKK) nr 158 s. 201-203.

¹³ J. Szymański, *dz. cyt.*, s. 199.

¹⁴ *Acta Camerae Apostolicae*, vol. 2: 1344-1374, ed. J. Ptaśnik, Kraków 1913 w: *Monumenta Poloniae Vaticana*, t. 2 (dalej cyt. ACamAp) nr 139 s. 104-110.

¹⁵ Tamże, s. 173-179.

¹⁶ B. Przybyszewski, *Kapituła krakowska za kanonikatu Jana Dłu-*

Liczba wikariuszy była także określona. Jeśli każdy kanonik posiadał własnego wikarego, to zespół w XIII wieku składał się z dwudziestu czterech, a w XIV w. przynajmniej z trzydziestu wikariuszy. Listy wikariuszy nie są znane, ale były takie okazje kiedy występowali w większej grupie, np. jako świadkowie, wymienieni w dokumentach. Pierwsi znani wikariusze krakowscy to Jan (Johannes) i Mikołaj (Nicolaus) — obaj zmarli w roku 1207.

Ze źródeł XIII w. znamy trzydziestu pięciu wikariuszy, z tego trzech dostało się do Kalendarza (zob. poz. 51, 85, 35), wszyscy pozostali występowali jako świadkowie w dokumentach. Jeden z nich Aleksander (13) występuje w dokumencie jako skryba, a w Kalendarzu podano tylko imię, bez wzmianki o jego funkcji skryby. W zespole trzydziestu pięciu wikariuszy znajdują się tacy, którzy noszą imiona obce, nie polskie. Do wikariuszy noszących imiona germańskie należeli: Herman (Hermannus 39 i 40), Gerard (Gerardus 33), Radulf (Radulfus 120), Hillebald (Hillebaldus 41); zaś do imion romańskich (włoskich, francuskich) należą: Alard (Alardus 4), Elbord (Elbordus 30), Amilis (15), Milo (99). Wikariusze obcego pochodzenia byli angażowani przez kanoników obcego pochodzenia lub przez biskupów krakowskich. Biskupi krakowscy np. Pełka (1186-1207) wprowadzili do kapituły cudzoziemców, z myślą o wprowadzeniu reformacyjnych programów w życie Kościoła¹⁷. Cudzoziemcy otrzymywali także stanowiska w kapitule w związku z rozwojem szkoły katedralnej, do której byli angażowani¹⁸. Również i ze względów duszpasterskich, szczególnie po IV soborze laterańskim, na którym ogłoszono dekret o rocznej spowiedzi, w katedrze powinni spowiadać duchowni władający obcymi językami, ponieważ przybywali do spowiedzi obcokrajowcy, mieszkający w diecezji krakowskiej, jak Niemcy czy „Gallici” (Francuzi, Włosi). Kanonicy cudzoziemscy powoływali albo prezentowali na stanowiska wikariuszy osoby bliskie sobie narodowości.

Z XIV w. znamy dziewięćdziesięciu jeden wikariuszy, których odnajdujemy w Kalendarzu, w dokumentach i aktach procesu Moskaty. Niektórzy występowali tylko jako altaryści, albo rektorzy kościołów. Z zapisek nekrologicznych wynika, że przeciętnie umierało rocznie od dwóch do czterech wikariuszy.

gosza (1436-1480), w: *Długossiana. Studia historyczne w pięćsetlecie śmierci Jana Długosza*, Warszawa 1980 s. 26.

¹⁷ J. Szymański, *dz. cyt.*, s. 202-205

¹⁸ Tamże, s. 215.

[5]

W XIV w. dla zespołu wikariuszy używa się następujących nazw: collegium, communitas, fraternitas, societas, universitas. Występujące w zapiskach nekrologicznych. Członkowie wspólnoty byli określani jako: frater noster, frater fraternitatis vicariorum. Nie posiadamy wystarczających przesłanek, aby określić kto należał do wspólnoty. W zapiskach nekrologicznych, na co już zwrócono uwagę, występują określenia frater noster.

Skąd pochodzili wikariusze krakowscy? Tylko w kilkunastu wypadkach zostały wymienione miejscowości ich pochodzenia. We wspólnocie krakowskich wikariuszy katedralnych zdecydowaną przewagę posiadały osoby pochodzące z terenu diecezji krakowskiej. Z samego Krakowa było trzech wikariuszy: Paweł (104), Abraham (2), Stanisław Jolda (127), występujący w latach 1389-1411. Inne miejscowości diecezji krakowskiej to: Bodznów (36), Brzezina (59), Gorzków (140), Kłobuck (12), Kosocice (95), Nowy Korczyn (101), Obichów (54), Pawłowice (103), Pstroszyce (66), Skawina (67), Słomniki (102), Wąsów (49), Wiślica (97), Wolawia (141). Do wspólnoty należeli też wikariusze pochodzący z innych diecezji: z archidiecezji gnieźnieńskiej: Gąsowa (48), z diecezji poznańskiej: Czartki (98), z diecezji wrocławskiej: Cieszyn (63), z diecezji płockiej: jeden, Mazovita (11), o ile nie była to część Mazowsza należąca do diecezji poznańskiej.

Wspólnota wikariuszy należała do grona duchowieństwa pierwszej instytucji kościelnej w diecezji, pozostającej pod zarządem kapituły. Z prałatów — kanoników kustosz był głównym stróżem skarbcza kościelnego i on powoływał spośród wikariuszy swoich pomocników, głównie do sprawowania opieki nad zakrystią. Wikariusze jako wicekustosze lub podkustosze byli odpowiedzialni za skarbiec katedry i zakrystię¹⁹. Wicekustosze występują często i można ich listę z niewielkimi brakami ustalić dla XIV w. Poniżej ich wykaz:

Piotr (106) występuje w latach 1212-1236.

Jan (52) zm. 16 IX, prawdopodobnie żył na przełomie XIII/XIV

Świętosław (Suetoslaus 129) zm. 8 VIII, prawdopodobnie żył na początku XIV w.

Jakub (44) występuje w latach 1308-1325.

¹⁹ B. Przybyszewski, *dz. cyt.*, s. 41.

Jan (54) występuje w 1360 r.
 Stanisław (124) zm. 7 IX po roku 1360.
 Piotr (110) zm. 4 IX po roku 1364.
 Dominik (29) zm. 8 IX 1371 r.
 Maciej (73) zm. 6 III 1378.
 Abraham (1) zm. 23 IX 1382 r.
 Jan (56) zm. 16 XII 1382.
 Jan (58) występuje 1386.
 Maciej (75) zm. 29 I 1388.
 Świętosław (130) zm. 17 VIII 1395.
 Piotr (115) zm. 25 XII 1398.
 Jan (64) występuje w r. 1403.

W drugiej połowie XIV w. kustosz albo kapituła powoływali dwóch wicekustoszy, jak na to wskazuje przykład z 1382 r.

Z prałatów kapituły archidiakon i dziekan powoływali swoich następców z grona wikariuszy katedralnych. Znamy dwóch wicearchidiakonów: Marcin (78) występuje w latach 1313-1320 i Piotr (112) występuje w 1378 r. Wicedziekan Jan z Cieszyna (63) występuje w latach 1386-1401.

Dla pomnożenia i podniesienia służby bożej w katedrze fundatorzy świeccy albo duchowni erygowali za zgodą kapituły i biskupa altarie²⁰. Wikariusze chętnie przyjmowali stanowiska altarystów, którym przynosiły dodatkowe dochody. Poniżej wykaz wikariuszy znanych altarii:

Altaria świętych Kosmy i Damiana: Albertus (12) zm. 22 IX 1403.

Altaria Ciała Chrystusowego: Maciej (76) zm. 25 IX 1390.

Altaria św. Katarzyny: Jan (63) występuje w latach 1386-1401.

Altaria św. Jana Chrzyciela: Tomasz (133) występuje w latach 1321-1325.

Altaria św. Jana Ewangelisty: Wawrzyniec (138) występuje w r. 1325.

Altaria św. Władysława: Tomko (134) zm. 11 VII 1372; Wawrzyniec (140) zm. 8 XII 1398.

Altaria św. Wawrzyńca: Jan (63) występuje w r. 1389.

Altaria św. Leonarda: Jan (56) zm. 16 XII 1382; Wawrzyniec (141) występuje w latach 1403-1405.

Altaria św. Stanisława: Jan (65) zm. 21 IV 1406.

²⁰ W dokumencie erekcyjnym kaplicy i altarii św. Małgorzaty przez biskupa Nankera w 1322 r. znajduje się wzmianka: „(...) cultus divinus augeatur (...)” KodDDK t. 1 nr 127 s. 163-164.

[7]

W latach 1360-1410 znani są altaryści w liczbie 19, sprawujący służbę przy niewymienionych z nazwy altariach.

Od dekretu z r. 1356 o powołaniu na stanowiska rektorów kościołów parafialnych w dobrach kapitulnych osób z grona wikariuszy katedralnych, kilku z nich otrzymało takie beneficja parafialne.

Znamy następujących rektorów kościołów parafialnych: Maciej (75) rektor kościoła w Pobiedniku, zm. 29 1388; Maciej (76) rektor kościoła na Skałce zm. 25 XI 1390; Mikołaj (95) pleban kościoła w Górze, zm. 3 IX 1391; Jan (63) rektor kościoła Bożego Ciała na Kazimierzu (pod Krakowem) znany w latach 1392 do 1401; Świętosław (130) rektor kościoła parafialnego w Czernichowie, zm. 17 VIII 1395; Jan (66) pleban w Opcznie od 1401 zm. 1415; Albertus (12) rektor kościoła parafialnego w Brzesku Starym, zm. 22 IX 1403; Stanisław (125) prebendarz kaplicy św. Feliksa i Adaukta, zm. 19 II 1387.

Za czasów Jana Długosza kapituła krakowska posiadała przynajmniej dwadzieścia pięć kościołów parafialnych w swoich dobrach i prawo prezenty na nie należało do biskupa albo do kanoników²¹. J. Szymański komentując to zjawisko stwierdza, że „kanoników usuwano z tych kościołów, oddając je klerowi parafialnemu, pozostawiając im jedynie prawo patronatu, a tym samym zwalniając ich od obowiązków duszpasterskich²². Taka interpretacja nie jest zupełnie poprawna. Zarząd nad kościołami parafialnymi w dobrach kapitulnych od czasów dekretu Bodzanty przekazywano tylko wikariuszom katedralnym i magistrom szkoły katedralnej. Nie przekazywano więc placówki duszpasterskiej duchowieństwu parafialnemu, ale tylko duchowieństwu katedralnemu czyli wikariuszom katedralnym. Potwierdzają takie wyjaśnienie wyżej przytoczone przykłady obejmowania rektoratów parafialnych przez wikariuszy katedralnych. Taka praktyka była korzystna dla duszpasterstwa, albowiem parafie obejmowali księża o wyższym poziomie życia religijnego i wyższym wykształceniu tzn. wikariusze katedralni.

Godności kanoników osiągnęli następujący wikariusze: Marcin (78) „canonicus sancti Michaelis”, występuje w r. 1313, był więc kanonikiem małej kolegiaty św. Michała na zamku, na Wawelu. Piotr (110) „canonicus sancti Egidii”, zm. po 1364 r., był kanonikiem kolegiaty św. Idziego tuż pod zamkiem w Krakowie; Jan Biały (66) „canonicus Cracoviensis”, występuje w l. 1398-1415, był pochodze-

²¹ J. Szymański, dz. cyt., s. 212

²² Tamże, s. 212.

nia szlacheckiego. Był to jedyny wypadek osiągnięcia godności kanonika krakowskiego przez wikariusza katedralnego.

Wspólnota wikariuszy katedralnych łączyła ich w zespół zorganizowany, który dbał o zachowanie praw im nadanych. Łączność ze wspólnotą była podkreślana w zapiskach słowami „frater noster” albo „oretur pro eo”. Wikariusze okazywali swoją wdzięczność wspólnocie przez zapisy. Znamy kilka takich zapisów np. Piotr (110) zm. po 1364 „legavit 20 marcas et dotavit duo altaria”. Zaś Bartłomiej (18) przekazał wikariuszom 14 grzywien („dotavit vicariis XIII marcas”), zm. 22 III 1391 r. Magister Mikołaj z Kosocic (95) przekazał swoją bibliotekę prawniczą.

Stopnie naukowe osiągnęli tylko dwaj wikariusze: wspomniany Mikołaj z Kosocic uzyskał tytuł magistra, a Wawrzyniec (140) bakałarza prawa kanonicznego.

Dobroczyńcami odnowionego w r. 1400 Uniwersytetu Krakowskiego byli dwaj wikariusze: Mikołaj Psitakus z Czartek i Stanisław Jolda z Krakowa. Mikołaj Psitakus zapisał się na wydział sztuk wyzwolonych.

Wikariusze obejmowali także stanowiska nie związane z funkcjami ściśle kościelnymi. Prawdopodobnie po ukończeniu szkoły katedralnej a przed otrzymaniem święceń kapłańskich kilku, w drugiej połowie wieku XIV, wystarczyło się o prawa pełnienia funkcji notariusza. Należeli do nich Hanco (37) występujący w latach 1361-1371; Jan (67) występuje w r. 1383; Mikołaj (98) występuje w latach 1403-1405. Do grupy notariuszy należy dołączyć skrybę Aleksandra (13) znanego w latach 1230-1236.

Ze szkołą katedralną w Krakowie był związany wikariusz Bertold (20) jako sygnator czyli nauczyciel pomocniczy, zm. 28 IX 1382 r.

Działający w Polsce w okresie XIV w. kolektorzy papiescy posiadali własne kancelarie, do których angażowali pracowników. Wśród nich znaleźli się także wikariusze katedralni, którzy zajęci byli zbieraniem opłat, albo należeli do najbliższego otoczenia kolektora i towarzyszyli mu w podróżach po Polsce. Do współpracowników kolektorów papieskich zaliczamy spośród wikariuszy katedralnych: Marcina (78) występuje w l. 1313-1320; Jakuba (44) występuje w r. 1325; Michała (84) występuje w 1325 roku; Piotra (110) występuje w l. 1350-1364.; Pawła (101) występuje w l. 1360-1371; Macieja (73) zm. w r. 1378.

3

Wikariusze katedralni stali się niezbędną instytucją, która przejęła zlecone przez kapitułę funkcje czy to w służbie liturgicznej, czy w duszpasterstwie kościoła katedralnego. Powstający skład zespołu wikariuszy wchłaniał, podobnie jak kapituła, członków rekrutujących się z różnych narodowości, aby zadość uczynić potrzebom pastoralnym śpieszącym do katedry wiernym; władających różnymi językami, znanymi wtedy na terenie Polski, jak niemiecki albo języki romańskie. Katedra krakowska uświetniona spoczywającym tu męczennikiem, nowym świętym, patronem Krakowa i Polski, św. Stanisławem stawała się miejscem pielgrzymkowym, w którym musiała działać stała grupa duchownych.

W niniejszym artykule staraliśmy się ustalić listę wikariuszy katedralnych z XIII i XIV w. Badania nad poszczególnymi postaciami, mniej lub więcej znanymi, odsłoniły nieznane, rozproszone wiadomości, które ukazały, jakie wielorakie funkcje podejmowali członkowie wspólnoty wikariuszy katedralnych. Na podstawie kilku przykładów udało się nawet odtworzyć drogę kariery ludzi pochodzących z niższego szczebla społecznego, mieszczańskiego czy chłopskiego. Możliwość wejścia do wspólnoty po święceńach kapłańskich otwierała przede wszystkim szkoła katedralna, w której zdobywali podstawowe wykształcenie teologiczne kandydaci z różnych stanów społecznych i z różnych dzielnic Polski. Teza ta wymaga jeszcze dalszych badań.

Przygotowana lista wikariuszy nie jest ostateczna, dalsze badania mogą ją wzbogacić o nieznane autorowi imiona. Mimo takich lub innych zastrzeżeń przedstawiona lista jest bezspornie krokiem naprzód w badaniach nad niższym klerem w Krakowie, a nawet w całym Kościele polskim w Średniowieczu.

Lista alfabetyczna wikariuszy katedry krakowskiej w XIII i XIV wieku.

Najważniejszym źródłem do ustalenia listy wikariuszy katedralnych jest Kalendarz Kapituły Krakowskiej nazywany krócej Kalendarzem Krakowskim. Kalendarz znajduje się w rękopisie Kapituły Ms. 209 na f. 33-105. Powstał on po kanonizacji św. Stanisława ok. 1253 r. w celu ustalenia porządku świąt i ich rangi liturgicznej w katedrze krakowskiej oraz dla ustalenia dorocznych modłów za do-

brodziejów katedry i kapituły. Z chwilą wyniesienia relikwii św. Stanisława po kanonizacji, katedra krakowska stała się głównym ośrodkiem jego kultu. Do nowego Kalendarza wciągnięto dawne zapiski sięgające XI w., imiona dawnych dobrodziejów kościoła katedralnego i kapituły, pochodzące ze starego Kalendarza-nekrologu²³. Od roku 1271 do około 1335-1340, według Z. Kozłowskiej-Budkowej, nie wciągano żadnych zapisów. Zapiski nekrologiczne wikarych katedralnych zaczęto wpisywać za bpa Floriana z Mokrska (1367-1380). Nieznany pisarz wpisał wtedy z dawniejszego nekrologu 20 bliżej nieznanymi wikariuszami. Około r. 1380 Kalendarz kapitułny stał się w dużym stopniu nekrologiem wspólnoty wikariuszy²⁴.

Drugim źródłem są dokumenty osób kościelnych albo świeckich z XIII i XIV w., gdzie wikariusze występują najczęściej jako świadkowie. Dzięki tym dokumentom można więc uzupełnić listę wikariuszy z Kalendarza, albowiem wielu z nich nigdy się do niego nie dostało. Co więcej, data wystawienia dokumentu pozwala określić datę życia wikariuszy, którzy są znani z zapisek nekrologicznych nie posiadających dat rocznych.

Kilkanaście imion wikariuszy jest znanych z akt procesu biskupa krakowskiego Jana Muskaty z roku 1308, zawierających zeznania świadków, wśród których znaleźli się także wikariusze katedry krakowskiej²⁵. Ich imiona nie występują w Kalendarzu.

1 **Abraham** (*Abraham vicarius et vicecustos ecclesie Cracouiensis obiit anno Domini M^oCCC^oLXXX secundo. Iste fuit sedulus servitus in ecclesia Cracouiensi /23 IX 1382/*²⁶). Występuje tylko w tej zapisce nekrologicznej, w której na uwagę zasługuje wzmianka: „ten był wiernym sługą w Kościele krakowskim”. Autorem tej zapiski pełnej szacunku i przyjaźni, był jeden z ówczesnych wikariuszy.

²³ J. Dąbrowski, *Dawne dziejopisarstwo (do roku 1480)*, Wrocław 1964 s. 104; Z. Kozłowska-Budkowa, *Wstęp w: Najdawniejsze roczniki krakowskie i kalendarz*, wyd. Z. Kozłowska-Budkowa, Warszawa 1978 s. XLVI-XLVII.

²⁴ Z. Kozłowska-Budkowa, *dz. cyt.*, s. XXII-XXVI, XLVI-XLIX.

²⁵ *Acta inquisitionis Jacobi, archiepiscopi Gnesnesis, contra Johannem Muscatam, episcopum Cracoviensem. 20 Julii 1306- 25 Junii 1308*, w: *Monumenta Poloniae Vaticana*, t. 3 nr 121 s. 78-95.

²⁶ *Kalendarz katedry krakowskiej w: Najdawniejsze roczniki krakowskie i kalendarz*, wyd. Z. Kozłowska-Budkowa, Warszawa 1978, MPH t. 5 (dalej cyt. KalKr) s. 174.

[11]

Abraham został powołany na stanowisko wicekustosza przez kustosza Mikołaja (zm. 1381 r.)²⁷. Pozostawał na stanowisku także za następnego kustosza Świętosława, który objął tę prałaturę niebawem po śmierci Mikołaja i zachował ją do swej śmierci w r. 1388²⁸. Pisarz nekrologu nie wspomina o przynależności Abrahama do wspólnoty wikariuszy, ani nie zachęca do modlitw za jego duszę, o czym nie zapominano w wypadku śmierci wikariusza — członka wspólnoty.

2 **Abraham s. Grzegorza z Krakowa, mieszczanina** (*Anno Domini M^oCCC^oLXXX nono obiit Abraham Gregorii de Cracouia vicarius ecclesie Cracouiensis /13 VII 1389/*²⁹). W innym miejscu Kalendarza wpisano: „Gregorius civis Cracouiensis frater noster obiit” (30 XI)³⁰. Tenże Grzegorz, mieszczanin Krakowa, należał do wspólnoty modlitwnej wikariuszy katedralnych, o czym zapewnia zapiska: „zmarł brat nasz”. Ów Grzegorz mógł być ojcem wikariusza Abrahama, który prawdopodobnie wystarał się o przyjęcie go do wspólnoty duchowej. Skryptor nie umieścił na końcu zapiski konwencjonalnej formuły: „oretur pro eo”, ale chyba tylko z tego tytułu zanotowano w Kalendarzu dzień śmierci Grzegorza, aby w tym dniu wspominać go w modlitwach.

3 **Adam** (*Adam vicarius obiit /18 IV/*³¹). Wpis o śmierci Adama, zawierający tylko datę dzienną i miesiąc, jest oparty na zapisie nekrologicznej z dawnego Kalendarza-nekrologu. Prawdopodobnie Adam był wikariuszem w drugiej połowie w. XIII.

4 **Alard (Alardus)** występuje w dokumencie archidiacona krakowskiego Gumberta wystawionym 5 października 1235 r. w Krakowie dla cystersów z Wąchocka. Alard wymieniony został w nim wśród sześciu świadków, powołanych spośród wikariuszy katedralnych³².

²⁷ L. Łętowski, *Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich*, t. 3, Kraków 1852 s. 342.

²⁸ L. Łętowski, *Katalog*, t. 4, Kraków 1853 s. 98.

²⁹ KalKr s. 155.

³⁰ Tamże, s. 189.

³¹ Tamże, s. 141.

³² *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, t. 2: 1153-1333, Kraków 1886 (dalej cyt. KodMłp) nr 413 s. 58. Gumbert był archidiaconem krakowskim w l. 1234-1235, zm. ok. 1263 r.: zob. B. Wyrozumska, *Gumbert*, w: PSB t. 9 s. 145.

Imię Alard rzadko występuje w polskich źródłach średniowiecznych. Na Śląsku było ono znane wśród ludności uważanej za Walonów, czyli „Gallici”, napływających na Śląsk od połowy wieku XII³³, w krakowskim środowisku katedralnym jako „Galicus” znany był magister Gerard, kanonik krakowski, nauczyciel szkoły katedralnej, zmarł po 30 IX 1279 r.³⁴ Wikariusz Alard mógł więc być pochodzenia romańskiego.

5 **Albertus** (*Albertus vicarius obiit* /16 III/ ³⁵) być może tożsamy ze świadkiem „dominus Albertus”, występował w dokumencie Tomasza Ciołka, właściciela wsi Bogucice, wystawionym w Krakowie 14 lutego 1325 r. Tenże Albertus był trzecim świadkiem obok wicekustosza Wawrzyńca i wikariusza Bogusława. Albertus spisał ten dokument jako posiadający uprawnienia notariusza³⁶.

6 **Albertus ze Słomnik** (*Item Albertus de Słomniki vicarius Cracouiensis obiit eodem die* /17 IX/ ³⁷); był prawdopodobnie pochodzenia mieszczańskiego.

7 **Albertus** (*Albertus vicarius obiit* /20 VIII/ ³⁸). Tego wikariusza zmarłego 20 sierpnia nie można identyfikować z innymi wikariuszami o tym samym imieniu, albowiem dzień i miesiąc ich zgonu są różne. Prawdopodobnie żył w drugiej połowie XIII w., bo ten schemat zapisu pochodzi z dawnego Kalendarza.

8 **Albertus**, tego wikariusza znamy tylko z dokumentu wystawionego w 1230 r. w Krakowie przez rycerza Racibora. Albertus został

³³ B. Zientara, *Walonowie na Śląsku w XII i XIII wieku*, „Przegląd Historyczny” t. 66: 1975 z. 3 s. 352-353, 365. Kilka przykładów osób imieniem Alard z terenów Polski średniowiecznej, szczególnie Śląska, zestawiono w: *Słownik Staropolskich Nazw Osobowych*, pod red. W. Taszyckiego, t. 1, Wrocław-Warszawa 1965-67 (dalej cyt. SSNO) s. 21-22; zob. też H. Samsonowicz, *Samorząd miejski w dobie rozdrobnienia feudalnego w Polsce*, w: *Polska w okresie rozdrobnienia feudalnego*, pod red. H. Łowmiańskiego, t. 7, Wrocław 1973 s. 139.

³⁴ Z. Kozłowska-Budkowa, *Gerard*, w: PSB t. 7 s. 390-391.

³⁵ KalKr s. 125. Imię Albertus podajemy w brzmieniu łacińskim, ponieważ współcześnie mogło oznaczać: Adalberta, Alberta, Albrechta, Olbrachta, Wojciecha; zob. SSNO t. 1 s. 10-11, 22-24.

³⁶ „(...) Alberto hanc litteram scribente (...)” KodDKK t. 1 nr 134 s. 172.

³⁷ KalKr s. 172.

³⁸ KalKr s. 163.

wymieniony jako świadek wraz z dziewięcioma wikariuszami katedralnymi, zapisany na trzecim miejscu³⁹.

9 **Albertus** (*Albertus vicarius obiit* /1 IX/ ⁴⁰). Tegoż Albertusa można zapewne identyfikować z wikariuszem o tym imieniu, wymienionym w dokumencie klasztoru norbertanek na Zwierzyńcu, wystawionym 5 kwietnia 1263 r. w Krakowie dla kapituły krakowskiej. Albertus został wymieniony wśród świadków na jedenastym miejscu⁴¹. Formuła zapisu pochodzi z XIII w.

10 **Albertus** (*Albertus vicarius obiit* /1 X/ ⁴²). Formuła zapisu wskazuje na XIII wiek.

11 **Albertus (Mazovita)** znalazł się wśród świadków dokumentu kapituły krakowskiej, zawierającego „Ordinatio capituli”, wystawionego w Krakowie na zebraniu kapituły 14 maja 1403 r.⁴³ Ponadto został wymieniony w dokumencie bpa Piotra Wysza z 22 stycznia 1404 r.⁴⁴ Na pewno konfratry obdarzyli go przydomkiem Mazovita z racji pochodzenia z Mazowsza. Albertus był jedynym znanym nam wikariuszem, który pochodził z Mazowsza.

12 **Albertus z Kłobucka** (*Albertus de Clobuczsko altaris beatorum Coszme et Damiani martyrum et plebanus de Antiqua Breszko obiit sub anno Domini M^oCCCCIII^o* /22 IX 1403/ ⁴⁵). Świadcował na ważnym dla wspólnoty wikariuszy akcie prawnym jakim był dokument Mikołaja kanonika krakowskiego i jednego z plebanów kościoła p. wezw. Wszystkich Świętych w Krakowie. Mikołaj tuż przed swoją śmiercią zapisał wspólnocie wikariuszy katedralnych dwa domy i sumę 120 grzywien, wypożyczoną wtedy wicekanclerzowi Klemensowi z Moskorzewa, który miał je zwrócić do 1 stycznia 1399 r. Mikołaj przekazał także do biblioteki wikariuszy

³⁹ *Diploma monasterii Clarae Tumbae prope Cracoviam*, ed. E. Janota, F. Piekosiński, Cracoviae 1865 (dalej cyt. KodMog) nr 10 s. 9.

⁴⁰ KalKr s. 166.

⁴¹ KodDKK t. 1 nr 64 s. 90.

⁴² KalKr s. 176.

⁴³ KodDKK t. 2 nr 476 s. 291.

⁴⁴ Archiwum Kapituły Katedralnej w Krakowie. Liber privilegiorum et inscriptionum admodum reverendorum dominorum ecclesie cathedralis Cracoviensis (dalej cyt. Lpriv) s. XLVI.

⁴⁵ KalKr s. 173. Ołtarz Świętych Kosmy i Damiana fundował bp krakowski Jan Grot w 1335 r.; zob. Długosz, LBen t. 1 s. 230-231.

zbiór ksiąg prawnych i Summy w 7 tomach. Zapis ten kanonik Mikołaj dokonał w katedrze krakowskiej przed ołtarzem p. wez. św. Małgorzaty, w obecności Alberta z Kłobucka i Tomasza Nowaka, podówczas nauczyciela w szkole katedralnej, później wikariusza katedralnego (1401)⁴⁶, których wspólnota wikariuszy delegowała jako swoich przedstawicieli. Albertus przed objęciem altarii św. Kosmy i Damiana, według zwyczaju panującego w XIV w. prawdopodobnie był wikariuszem katedralnym. Następnie zaś otrzymał prezentę od rektora kościoła parafialnego w Starym Brzesku. Jako pleban musiał zrezygnować z wikariatu katedralnego. W skład kapituły krakowskiej wchodził w ostatnim dziesięcioleciu XIV w. kanonik Marcin rektor kościoła w Kłobucku⁴⁷. Tenże kanonik Marcin pod inną datą (14 V 1403) występuje jako Marcin z Kłobucka⁴⁸. Kanonik Marcin mógł wpływać na karierę Albertusa z Kłobucka swego krajana; praktyka protegowania ziomków była powszechnie stosowana.

13 **Aleksander** (*Alexander vicarius scriba obiit [11 IX]*⁴⁹). Wikariusz Aleksander znany jest jako świadek z dokumentu rycerza Racibora z r. 1230⁵⁰. Po raz drugi wikariusz Aleksander został powołany na świadka przez archidiacona krakowskiego Gumberta w r. 1235⁵¹. Ponownie został wymieniony wśród świadków w dokumencie prepozyta krakowskiego Wita, wystawionym 18 sierpnia 1236 r.⁵² Aleksander był wikariuszem w latach około 1230-1240. W zapisie kalendarzowej Aleksander występuje jako skryba, działający prawdopodobnie w kancelarii biskupiej⁵³. Formuła tego zapisu, król-

⁴⁶ *Zbiór dokumentów katedry i diecezji krakowskiej*, cz. 1: 1063-1415, wyd. S. Ku ra ś, Lublin 1965 (dalej cyt. ZDK) nr 135 s. 240-241. Mikołaj syn Mikołaja z Komonik, rektor połowy kościoła Wszystkich Świętych w Krakowie, kanonik krakowski, zm. w 1399 r.; Zob. ZDK cz. 1 nr 77 s. 114.

⁴⁷ (...) Martino canonico dicte Cracoviensis et rectore in Clobuszco (...) KodDKK t. 2 nr 415 s. 209.

⁴⁸ „(...) Martini de Klobuck (...)”, KodDKK t. 2 nr 476 s. 288.

⁴⁹ KalKr s. 112.

⁵⁰ KodMog nr 10 s. 9.

⁵¹ KodMłp t. 2 nr 43 s. 58. Z. Kozłowska-Budkowa uważa Aleksandra z tych dwóch dokumentów za identycznego z Aleksandrem wikariuszem, skrybą; zob. KalKr s. 112 przypis 18. O Gumbercie zob. przypis 7.

⁵² *Codex diplomaticus Poloniae*, ed. L. R z y s z e z e w s k i, A. M u c z k o w s k i, t. 1 Varsaviae 1847 (dalej cyt. KodPol) s. 41. Wspomniany Wito był proboszczem krakowskim, który zm. w 1248 r.; zob. L. Ł ę t o w s k i, *Katalog*, t. 4 s. 231.

⁵³ K. Mieszkowski wysunął propozycję uznania Aleksandra, skrybę,

[15]

ka i podobna do wielu innych, została zredagowana na podstawie dawnego Kalendarza.

14 **Aleksy** (*Alexius*) został wymieniony jako świadek w dokumencie kanonika krakowskiego Dzierżykraj. Dokument wystawiony został 8 października 1339 r. w Krakowie⁵⁴.

15 **Amilis**, jako wikariusza wymienia go dokument wystawiony przez prepozyta krakowskiego Wita 18 sierpnia 1236 r.⁵⁵ Imię Amilis nie występuje w polskich dokumentach średniowiecznych, ani w kronikach, i było pochodzenia romańskiego (Francja, Włochy).

16 **Andrzej**. Wikariusz Andrzej występuje jako świadek w dokumencie subdiakona Jana z r. 1244, wystawionym w Krakowie dla cystersów w Mogile. Świadczy wraz z wikariuszem Wincentym⁵⁶.

17 **Andrzej** (*Andreas vicarius domini Bodzathe procuratoris frater noster sub anno Domini M^oCCC^oLXXII^o [28 IX 1372]*⁵⁷). Był chyba identyczny z wikariuszem Andrzejem, który znalazł się wśród świadków w dokumencie Stanisława, prepozyta krakowskiego, wystawionym w Krakowie 18 listopada 1356 r.⁵⁸ Ten sam Andrzej występuje w dokumencie Świętosława, kanonika krakowskiego i oficjała z 2 maja 1357 r.⁵⁹ Wielkorządca dóbr królewskich Kazimierza Wielkiego członka kancelarii biskupiej; zob. K. Mieszkowski, *Studia nad dokumentami katedry krakowskiej XIII wieku. Początki kancelarii biskupiej*, Wrocław 1974 s. 93.

⁵⁴ „Presentibus discretis viris (...) Alexio vicario ecclesie cathedralis Cracouiensis (...)” KodMłp t. 1 nr 209 s. 248.

⁵⁵ KodPol t. 1 s. 41 O Wicie zob. przypis 52.

⁵⁶ „(...) Presentibus et ad hoc rogatis testibus (...) Andrea Vicencio clericis et vicariis Cracouiensis (...)” KodMog nr 19 s. 15.

⁵⁷ KalKr s. 175. Bodzeta ur. ok. 1320 r. Jako duchowny otrzymał następującą godność: kantor — grudzień 1358, scholastyk wiślicki — maj 1359 do sierpnia 1375, kanonik krakowski — maj 1359 do grudnia 1381. Był wielkorządcą (zarządcą) dóbr królewskich Kazimierza Wielkiego i Ludwika Węgierskiego. Od 9 czerwca 1382 r. był arcybiskupem gnieźnieńskim. Zm. 26 grudnia 1388 r.; zob. J. Korytkowski, *Arcybiskupi gnieźnieńscy, prymasowie i metropolici polscy od roku 1000 aż do roku 1821*, t. 1, Poznań 1888 s. 681-716; por. S. Trojnowski, *Bodzeta*, w: PSB t. 2 s. 182-183.

⁵⁸ KdoMłp t. 3 nr 713 s. 107. „Presentibus (...) Andrea vicario ecclesie cathedralis (...)” Stanisław prepozyt krakowski i pleban kościoła Wszystkich Świętych zm. w 1371 r.; zob. L. Łętowski, *Katalog*, t. 4 s. 78.

⁵⁹ KodMog nr 28 s. 22. Świętosław, kanonik i oficjał krakowski zm. w

go Bódzeta został kanonikiem krakowskim w r. 1359 i wtedy powołał Andrzeja na swojego wikariusza.

18 **Bartłomiej** (*Sub anno Domini M^oCCC^o nonagesimo primo obiit Bartholomeus vicarius et frater noster, qui donavit et legavit vicariis XIII marcas et communitati eorum ipsi quoque vicarii ob respectum earundem XIII marcarum assignaverunt XV° scotos in anniversarium ipsius Bartholomei defuncti singulis annis de domo ipsorum videlicet Sanoczki. Oretur pro eo [22 III 1391]*)⁶⁰. Wikariusz Bartłomiej, członek wspólnoty wikariuszy, przed śmiercią przekazał i legował w testamencie sumę 14 grzywien na rzecz wikariuszy. Wspólnota zaś przydzieliła z dochodów płynących od tego kapitału 15 skojców na odprowadzanie Mszy Świętej w rocznicę śmierci Bartłomieja. Owe 15 skojców miały być pobierane z czynszu pochodzącego z domu, zwanego Sanoczki, a należącego do wspólnoty wikariuszy.

19 **Benedykt**. Tylko jeden z wikariuszy krakowskich o takim imieniu jest znany z dokumentu norbertanek klasztoru zwierzynieckiego. Dokument był wystawiony w Krakowie w 1263 r. Benedykt pełnił w nim rolę świadka wraz z piętnastoma wikariuszami katedry⁶¹.

20 **Bertold** (*Obiit Bartholdus Barthossy vicarius et signator ecclesie Cracouiensis anno Domini M^oCCC^oLXXX^oII^o [28 IX 1382]*)⁶². Wikariusz Bertold syn Bartosza (Bartłomieja) pracował w szkole katedralnej jako pomocnik rektora szkoły⁶³.

21 **Błażej** (*Anno Domini M^oCCCLXXX secundo Blasius vicarius ecclesie Cracouiensis frater noster et altarista migravit ad Dominum. Oretur pro eo [11 IX 1382]*)⁶⁴. Błażej oprócz wikariatu został powołany na stanowisko altarysty, ale nie wiadomo, której altarii. Autor zapiski zamiast najczęściej używanego słowa „obiit” posłużył się zwrotem o teologicznej treści: „odszedł do Pana”. Prośba o modlitwę za jego duszę została wyraźnie zaznaczona z tytułu przynależności Błażeja do wspólnoty wikariuszy (frater noster). Także w 1374 r. Był również proboszczem wiślickim; zob. L. Łętowski, *Katalog* t. 4 s. 98.

⁶⁰ KalKr s. 134.

⁶¹ KodDKK t. 1 nr 64 s. 90.

⁶² KalKr s. 175.

⁶³ A. Karbowski tak objaśnia stanowisko signatora. Zob. A. Karbowski, *Dzieje wychowania i szkół w Polsce*, cz. 2, Petersburg 1903 s. 100.

⁶⁴ KalKr s. 185.

formuła nekrologicznej zapiski, zawierająca datę dzienną, miesiąc i rok śmierci — stała się odtąd stałą formułą zapisu.

22 **Boguchwał (Bogufalus)**. Świadczy na dokumencie klasztoru norbertanek z 1263 roku⁶⁵. Prawdopodobnie ten sam Boguchwał znalazł się we Wrocławiu w roku 1276, nie wiadomo w jakiej misji i tam w czasie wystawienia dokumentu przez bpa wrocławskiego Tomasza II Zarębę, dnia 10 lipca 1276 r. został zaproszony jako świadek⁶⁶.

23 **Boguchwał (Bogufal)** *Dominus Bogufalus vicarius Cracoviensis*. Znany jest z akt procesu bpa krakowskiego Jana Muskaty. Jako wikariusz katedralny składał zeznania w oktawie Zesłania Ducha Świętego, czyli między 5 a 8 czerwca 1308 roku. W tychże zeznaniach oświadczył, że bp Muskata zabronił wikariuszom katedralnym wysłuchiwanie wypowiedzianych o nim opinii i czytać pism skierowanych przeciw niemu⁶⁷. Potwierdzał zarzut o symonii, popełnionej przez Muskata dla zdobycia biskupstwa krakowskiego. Zapytany o życie religijne biskupa oświadczył, że bp Jan rzadko odmawiał brewiarz.

24 **Bogusław (Boguzlaus)**, na pewno Polak, występuje w dokumencie norbertanek zwierzynieckich z 1263 r. Świadczy w nim wraz z innymi wikariuszami⁶⁸.

⁶⁵ KodDKK t. 1 nr 64 s. 90.

⁶⁶ G. A. Stenzel, *Urkundenbuch zur Geschichte des Bisthums Breslau im Mittelalter*, Breslau 1845 nr 62 s. 60-65.

⁶⁷ *Analecta Vaticana 1202-1366*, ed J. Ptaśnik, 1914 *Monumenta Poloniae Vaticana* (dalej cyt. MPV) t. 3 nr 121 s. 88; „(...) prohibuit vicariis, ne audirent appellaciones et alias litteras contra ipsum episcopum (...)”. Zob. W. Karasiewicz, *Jakub II Świnka arcybiskup gnieźnieński 1283-1314*, Poznań 1948 s. 286. Jan Muskata starosta małopolski z polecenia Przemysławów, kanonik wrocławski, kolektor świętopietrza, wybrany biskupem krakowskim z protekcji króla czeskiego Wacława II w 1295 r. Jako biskup krakowski popadł w konflikt z arcybiskupem Jakubem Świnką. Proces ten zakończył się wyrokiem z dnia 14 czerwca 1308 r. Por. J. Wyrozumski, *Muskata Jan* w: PSB t. 22 s. 291-295. Jakub Świnka od 1283 r. arcybiskup gnieźnieński, wytoczył wspomniany wyżej proces kanoniczny Muskacie, oskarżając go o nieposłuszeństwo, materialne szkody, symonię i mężobójstwo. Zm. w 1314 r. Zob. K. Tymieniecki, *Jakub Świnka*, w: PSB t. 10 s. 347.

⁶⁸ KodDKK t. 1 nr 64 s. 90.

25 **Bogusław** (*Dominus Boguslaus vicarius Cracoviensis*). Wikariusz Bogusława znany z dokumentu właściciela wsi Bogucice, Tomasza Ciolka. Dokument ten był spisany 14 lutego 1325 r. w Krakowie, a Bogusław wymieniony jako świadek wraz z dwoma wikariuszami katedralnymi⁶⁹.

26 **Czechosław** (*Cehoslaus vicarius Cracoviensis*) jako wikariusz katedralny został wezwany do złożenia zeznań w procesie bpa Muskaty w oktawie Zesłania Ducha Świętego w 1308 r.⁷⁰. W zeznaniach stwierdził, że wszelkie zło, jakie się dzieje na ziemi krakowskiej zostało wywołane przez zarządzenie bpa Muskaty. Wymienił z imienia tych, którzy byli uważani za rabusiów, a należeli do otoczenia bpa Muskaty jak: Gerlach, Cunczko, Pesco.

27 **Dawid** (*Dauid*) występuje jako świadek w dwóch dokumentach z pierwszej połowy XIII w. Pierwszy wystawił Wisław, dziekan kapituły krakowskiej 1229 r. w Krakowie⁷¹. Drugi zaś rycerz Racibor, także w Krakowie w 1230 r.⁷²

28 **Dominik** (*Dominicus vicarius obiit /26 VIII/ 73*). Urodził się już po kanonizacji założyciela domnikanów św. Dominika, czyli po 1234 roku. Księdzem mógł więc zostać około 1275 roku. Pochodził chyba ze środowiska, w którym działali domnikanie, szerzący kult Świętego Dominika.

29 **Dominik** (*Obiit Dominicus vicarius et vicecustos ecclesie Cracouiensia frater noster; anno Domini M^oCCCLXXI^o obiit /8 IX 1371/ 74*). Prawdopodobnie po kilku latach służby wikariusza w

⁶⁹ „Presentibus hiis testibus (...) Domino Laurencio vicecustode nec non tumbario. Domino Boguslao. Domino Alberto banc litteram scribente. Vicariis Cracouiensibus (...)” KodDKK t. 1 nr 134 s. 172.

⁷⁰ MPV t. 3 nr 121 s. 91. Por. W. Karasiewicz, *dz. cyt.* s. 286. Imię Cehoslaus w języku polskim: Czechosław lub Ciechosław było znane w Małopolsce. Znany jest rycerz Ciechosław z Morawicy, występujący wśród uzdrowionych przez św. Stanisława. Zob. *Cuda św. Stanisława*. Tekst łaciński wydał i komentarzem opatrzył Z. Perzanowski, Przekład polski J. Pleziovej, „Analecta Cracoviensia” t. 11: 1979 s. 79.

⁷¹ KodMłp t. 2 nr 397 s. 41. Wisław, dziekan krakowski od 1206 r., biskup krakowski w latach 1229-1242. Zob. ZDK cz. 1 nr 4 s. 7.

⁷² KodMog nr 10 s. 9.

⁷³ KalKr s. 158.

⁷⁴ KalKr s. 168.

katedrze krakowskiej Dominik został powołany przez kapitułę na wicekustodię. Kustoszem był wówczas 1345-1370⁷⁵ Mikołaj. Po śmierci kustosa Mikołaja jego następca także Mikołaja wyraził zgodę na dalszą kadencję Dominika jako wicekustosa. Kustosz Mikołaj zmarł w r. 1381⁷⁶.

30 **Elbord** (*Elbordus*) występuje jako świadek w dokumencie Humberta, archidiacona krakowskiego, wystawionym w 1235 r. w Krakowie⁷⁷. Imienia Elbord nie spotyka się wśród imion z dokumentów polskich z XIII i XIV wieku. Był prawdopodobnie romańskiego pochodzenia. Za czasów wspomnianego Humberta, wśród wikariuszy krakowskich spotykamy wikariuszy o imionach romańskich jak np.: Alard, Hillebald. Podobnie jak oni Elbord należał do pierwszej generacji wikarych krakowskich po IV soborze laterańskim.

31 **Falko** (*Falco, Chwałek*) występuje tylko w dokumencie norbertanek zwierzynieckich w 1263 r., jako świadek wraz z piętnastoma wikariuszami katedralnymi⁷⁸.

32 **Franciszek** (*Franciscus vicarius et altarista ecclesie Cracouiensis obiit anno Domini M^oCCCLXXXVII^o /12 IX 1397/ 79*), był wikariuszem katedralnym w drugiej połowie wieku XIV. Pełnił także funkcje altarysty przy nieokreślonej bliżej altarii.

33 **Gerard** (*Gerardus*) występuje w kilku dokumentach z XIII w. Po raz pierwszy pełnił rolę świadka w dokumencie dziekana krakowskiego Wisława z 1229 r.⁸⁰, rok później w dokumencie rycerza Racibora⁸¹. Po kilku latach znajdujemy go znowu jako świadka w dokumencie Humberta, archidiacona krakowskiego z 1235 r.⁸², a także w dokumencie Wita, prepozyta krakowskiego z 1236 r.⁸³. Imię wskazuje na pochodzenie niemieckie.

⁷⁵ ZDK cz. 1 nr 61 s. 87.

⁷⁶ L. Łętowski, *Katalog* t. 3 s. 342.

⁷⁷ KodMłp t. 2 nr 413 s. 58. O Gumbercie zob. przypis 32.

⁷⁸ KodDKK t. 1 nr 64 s. 90.

⁷⁹ KalKr s. 170.

⁸⁰ KodMłp t. 2 nr 397 s. 41. O Wisławie zob. przypis 71.

⁸¹ KodMog nr 10 s. 9.

⁸² KodMłp t. 2 nr 413 s. 58. O Gumbercie zob. przypis 32.

⁸³ KodPol t. 1 s. 41. O Wicie zob. przypis 52.

34 **Grzegorz** (*Gregorius vicarius obiit [3 IX] 84*). Formuła tej zapiski pochodzi ze starego kalendarza. Grzegorz był prawdopodobnie wikariuszem w XIII w. Być może tożsamy z wikariuszem Grzegorzem, który świadczył na kilku dokumentach z XIII stulecia. Po raz pierwszy Grzegorz został wymieniony w dokumencie rycerza Racibora w r. 1230⁸⁵. W roku 1235 znalazł się wśród świadków w dokumencie archidiakona krakowskiego Humberta⁸⁶. W następnym roku świadczył w dokumencie prepozyta kapituły Wita⁸⁷.

35 **Grzegorz** (*Obiit Gregorius frater noster vicarius domini Jacobi [9 X] 88*). Wzmianka, że Grzegorz był wikariuszem „pana Jakuba” na pewno odnosi się do Jakuba ze Skaryszewa, wybitnego prawnika i obrońcy praw Kościoła szczególnie w diecezji wrocławskiej, działającego w latach 1235-1268. Zapiska kalendarzowa nie wspomina „pana Jakuba” jako zmarłego, nie występuje bowiem zwykle używane „olim”. Wikariusz Grzegorz zmarł więc jeszcze za życia Jakuba, a więc przed rokiem 1268. Był on prawdopodobnie tożsamy z Grzegorzem wikariuszem, występującym w gronie 16 wikariuszy w dokumencie norbertanek krakowskich z roku 1263⁸⁹.

36 **Grzegorz z Bodzanowa** (*Gregorius de Bodzanow*) występuje wśród świadków w dokumencie kanonika i oficjała krakowskiego Świętosława, wystawionym 2 maja w 1357 r. w Krakowie⁹⁰. Grzegorz pochodzi ze wsi Bodzanów, położonej niedaleko Wieliczki (6km), która od 1229 r. była własnością klasztoru tynieckiego⁹¹.

37 **Hanco albo Janko od Johannes** (*Hanco vicarius obiit [9 IV] 92*). Może być tożsamy z wikariuszem Hanco, znanym z testa-

⁸⁴ KalKr s. 166.

⁸⁵ KodMog nr 10 s. 9.

⁸⁶ KodMłp t. 2 nr 413 s. 58. O Gumbercie zob. przypis 32.

⁸⁷ KodPol t. 1 s. 41. O Wicie przypis 52.

⁸⁸ KalKr s. 177. Jakub ze Skaryszewa zwany Weksa zm. 21 kwietnia 1268 r. Zob. Z. Budkova, *Jakub zwany Weksa*, w: PSB t. 10 s. 346-347.

⁸⁹ KodDKK t. 1 nr 64 s. 90.

⁹⁰ „Presentibus viris (...) Gregorio de Bodzanow (...) vicariis” KodMog nr 28 s. 22. O kanoniku Świętosławie zob. przypis 59.

⁹¹ *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*. Opracowali Z. Leszczyńska-Skrętowa i F. Sikora, cz. I z. 1 Wrocław 1980 (dalej cyt. SGH) s. 170. Por. SGKP t. 1 s. 273.

⁹² KalKr s. 138. Budkova podaje że Hanco = Janko jest postacią nieznaną. Zob. KalKr s. 138 przypis 175.

mentu Arnolda de Caucina, kolektora papieskiego na Węgry i Polskę, zmarłego 28 października 1371 r. w Krakowie. Hanco wikariusz i altarysta katedry krakowskiej, 11 listopada 1371 r. wraz z Piotrem z Zawichostu został wezwany jako notariusz do sporządzenia inwentarza wszystkich rzeczy po zmarłym nuncjuszu i kolektorze Arnoldzie de Caucina⁹³. Hanco w r. 1371 był wikariuszem katedralnym, altarystą i notariuszem.

38 **Henryk (Henricus)** występuje w dokumencie norbertanek krakowskich z r. 1263, do którego to aktu siostry wezwały aż 16 wikariuszy katedralnych⁹⁴.

39 **Herman (Hermannus)** także znany tylko z dokumentu z 1263 r.⁹⁵ Niemieckie imię Hermannus może wskazywać na jego pochodzenie.

40 **Herman (Hermannus)**, drugi wikary o tym imieniu występuje w dokumencie rycerza Radwana. Dokument ten był wystawiony w Krakowie 11 maja 1212 r.⁹⁶ Nie można go uznać za identycznego z poprzednim wikariuszem Hermanem, albowiem między tymi dokumentami jest różnica 51 lat. Herman, prawdopodobnie niemieckiego pochodzenia, należał do pierwszego zespołu wikariuszy katedralnych, na przełomie XII/XIII.

41 **Hillebald (Hillebaldus)** jako wikariusz katedralny znalazł się wśród świadków w dokumencie rycerza Racibora z 1230 r. Dokument ten był wystawiony dla klasztoru cystersów w Mogile⁹⁷. Skądinąd nie jest znany; mógł być pochodzenia niemieckiego.

⁹³ ACamAp t. 2 f. 3 nr 278 s. 469. „Presentibus (...) Hancone vicario et altralista dicte Cracoviensis ecclesie. Petro de Zawichost notariis publicis (...)”. O notariuszach zob. S. Mikućki, *Mianowanie notariuszy publicznych imperiali auctoritate*, s. 1-33. Arnold de Lacaucina, magister szkoły katedralnej w Krakowie w latach 1348-1371, legat i nuncjusz Stolicy Apostolskiej, kolektor opłat papieskich na Polskę i Węgry, scholastyk krakowski od 1349 r., zm. 29 X 1371 r. Zob. T. Głemba, *Arnold de Caucina*, w: PSB t. 1 s. 162. Ch. Higounet, *Arnould de Caussin. Un „Gascon” à Cracovie, 1344-1371*, w: *Cultus et cognitio. Studia z dziejów średniowiecznej kultury*, Warszawa 1976 s. 195-201.

⁹⁴ KodDKK t. 1 nr 64 s. 90.

⁹⁵ Tamże

⁹⁶ KodDKK t. 1 nr 8 s. 13. „Testes huius rei sunt (...) Item vicarii Stephanus, Nicolaus, Petrus, Hermannus, Sdislaus, (...)”

⁹⁷ KodMog nr 10 s. 9.

42 **Jakub** (*Jacobus vicarius frater Petri vicarii obiit /16 II/*⁹⁸). Zapiska ta jest bardzo skąpa. Podaje tylko, że Jakub miał brata Piotra i obaj byli wikariuszami w katedrze krakowskiej, ale nie wiadomo w jakich latach.

43 **Jakub** (*Jacobus vicarius obiit /31 VIII/*⁹⁹). Można go identyfikować z wikarym Jakubem pełniącym rolę świadka w dokumencie z 1263 r.¹⁰⁰

44 **Jakub** (*Dominus Jacobus vicarius Cracoviensis*). Jakub należał do tych wikariuszy katedralnych, którzy składali zeznania w procesie bpa Muskaty w 1308 r., w dniach od 4 do 8 VI¹⁰¹. Jakub zeznał, że opinia publiczna uznaje bpa Muskate odpowiedzialnego za grabież kościołów, zabójstwa i pożary. Dalej Jakub twierdził, że bp Muskata często przebywał z rabusiami przy wspólnym stole, a oni przekazywali mu część zagrabionych łupów. Jakub potwierdził rozpowszechnioną opinię, że Muskata został biskupem krakowskim na drodze symonii, dzięki poparciu władzy świeckiej. Również w sprawie pobicia księdza Klemensa potwierdził opinię, że pobili go ludzie z otoczenia Gerlacha, związanego z Muskatą. Może jest on identyczny z Jakubem, który występuje w wykazach świętopietrza w 1325 r.¹⁰²

45 **Jakub** (*Alter Jacobus vicarius Cracoviensis*). Dla odróżnienia od poprzedniego wikariusza Jakuba, spisujący zeznania świadków w procesie bpa Muskaty zaznaczył to przez dodanie określenia „drugi” (alter). Zeznawał wraz z innymi wikarymi w 1308 r.¹⁰³ W zeznaniach orzekł, że w dzień Zmartwychstania Pańskiego bp Muskata zajął Sławków i błogosławił rabusiów, którzy szli pustoszyć okolice. Potwierdził publiczną opinię o bpie Muskacie, który miał powiedzieć księciu Władysławowi Łokietkowi — „poszukaj sobie biskupa, to ja poszukam sobie księcia”. Nadmieniał także o pobiciu księdza Klemensa. Karasiewicz zaliczył go do grupy tych wikariuszy, którzy nie zajęli stanowiska w sprawie wyboru Muskaty na biskupa¹⁰⁴

⁹⁸ KalKr s. 125.

⁹⁹ KalKr s. 165.

¹⁰⁰ KodDKK t. 1 nr 64 s. 90.

¹⁰¹ MPV t. 3 nr 121 s. 92. Zob. W. Karasiewicz, *dz. cyt.*, s. 286.

¹⁰² *AcamAp* t. 1 nr 139 s. 112-181. *Vetera Monumeta Poloniae et Lithuanian gentiumque finitimarum historiam illustrantia ab A. Theineri*, t. 1 1217-1409, Romae 1860 (dalej cyt. VMPL).

¹⁰³ MPV t. 3 nr 121 s. 92.

¹⁰⁴ W. Karasiewicz, *dz. cyt.*, s. 286.

46 **Jakub** (*Jacobus vicarius obiit /22 IV/*¹⁰⁵). Może tożsamy z Jakubem wicekustoszem, które świadczy w dokumencie bpa Bodzęty w 1349 r.¹⁰⁶ Mógł więc być wikarym kustosza Mikołaja.

47 **Jakub zwany Krakawa** (*Jacobus dictus Cracaua vicarius Cracoviensis*) jest wspomniany tylko w dokumencie sędziego Drogomira i podsędka Andrzeja. Dokument był wystawiony w Krakowie 11 maja 1378 r.¹⁰⁷ Wynika z niego, że Jakub był w posiadaniu części wsi Popowice. Jednakże na podstawie orzeczenia sędziego ziemskiego krakowskiego Andrzeja, winien był oddać tę część we wsi Szymonowi, dziedzicowi Popowic.

48 **Jakub** (*Jacobus Gassawa vicarius et altaris ecclesie Cracoviensis obiit anno Domini M^oCCC^oLXXX secundo /24 IX 1382/*¹⁰⁸). Jakub prawdopodobnie z Gąsawy koło Gniezna, z terenu archidiecezji gnieźnieńskiej. W Krakowie mógł ukończyć szkołę katedralną i otrzymał stanowisko wikarego a potem altarysty, jednakże nie wiadomo której altarii. Dla odróżnienia go od innych wikariuszy z imieniem Jakub obdarowano go przydomkiem Gąsawa.

49 **Jakub z Waśniowa** (*Jacobus de Wassnow*) występuje w dokumentach bpa Jana Radlicy. Dokument ten był wystawiony w Krakowie 23 czerwca 1389 r.¹⁰⁹ W dokumencie bpa Radlicy występuje jako wikary i zarazem altarysta katedralny. Żył na pewno w drugiej połowie XIV wieku.

50 **Jan** (*Johannes vicaris obiit /28 IX/*¹¹⁰). Nie można go utożsamiać z innymi wikariuszami z imieniem Jan, ponieważienne daty są różne.

¹⁰⁵ KalKr s. 142.

¹⁰⁶ ZDK cz. 1 nr 49 s. 70. Kustosz Mikołaj pełni ten urząd w latach 1345-1370. Por. ZDK cz. 1 nr 45 s. 65.

¹⁰⁷ Z. Perzanowski, *Średniowieczne dokumenty małopolskiej wsi Popowice: „Zapiski Historyczne”* t. 50: 1985 z. 3 s. 244.

¹⁰⁸ KalKr s. 174. Gąsawa leży niedaleko Gniezna. Zob. SGKP t. 2 s. 508.

¹⁰⁹ KodDKK t. 2 nr 361 s. 141. Wassnow — Waśniów, w dawnym powiecie opatowskim. Zob. SGKP t. 13 s. 134-135. Jan zwany Radlica, syn Michała z Radliczyc, magister artium i medycyny, w 1374 r. kanonik krakowski, od 1380 r. archidiacon krakowski, w latach 1382-1392 biskup krakowski. Zob.

A. Strzelecka, *Jan Radlica*, w: PSB t. 10 s. 469-472.

¹¹⁰ KalKr s. 174.

51 **Jan** (*Nicolaus et Johannes vicarii obierunt* [11 IX 1207/ ¹¹¹]). Jest to jedyna zapiska w Kalendarzu krakowskim, która podaje, że w jednym dniu zmarło dwóch wikarych katedralnych: Jan i Mikołaj. Wikariusze ci należą do najstarszych znanych wikariuszy katedry krakowskiej.

52 **Jan** (*Johannes vicecustos obiit* [16 IX/ ¹¹²]). Prawdopodobnie żył w drugiej połowie XIII wieku.

53 **Jan** (*Johannes*) występuje w kilku dokumentach z XIII w., w których pełni rolę świadka: 5 października 1235 r. dokument wystawiony przez archidiacona Gumberta w Krakowie ¹¹³, dokument Wita, prepozyta krakowskiego z 1236 r. ¹¹⁴. Może ten sam wikary Jan świadczy w dokumencie z 1263 r. ¹¹⁵, w którym występuje jako czwarty z kolei wśród piętnastu innych wikariuszy katedralnych.

54 **Jan z Obichowa** (*Johannes de Obichow altarista ecclesie cathedralis*). Występuje jako świadek w dokumencie bpa Jana Grota z 12 lipca 1346 r. dotyczącym sprzedaży części wsi, położonej koło wsi Luborzycza, przez Rynera magistrowi Piotrowi, kustoszowi krakowskiemu za 40 grzywien ¹¹⁶. 25 czerwca 1360 r. we Wrocławiu Jan z Obichowa jako wicekustosz krakowski i pleban nieokreślonego bliżej kościoła był obecny przy przekazaniu kwoty 1000 florenów w złocie, zebranej ze świętopietrza ¹¹⁷. Zapewne był on wikarym kustosza Mikołaja, który pełnił ten urząd w latach 1345-1370 ¹¹⁸.

55 **Jan zw. Polska** *Obiit Johannes Polska frater noster XI mensis Septembris vicarius honorabilis viri domini Johannis de Brest anno domini M^oCCCLXX^o IIII* [11 IX 1374/ ¹¹⁹]). Wikariusz Jan zw. Polska (zmarł 11 IX 1374) znany jest z dokumentu bpa krakowskiego Floriana z Mokrska, wystawionego 12 V 1372 r. w Krakowie, w kapitularku kapituły. Bp Florian donosi o domu zbudowanym przez kanonika krakowskiego Jana z Brześcia Kujawskiego. Po śmierci

¹¹¹ Tamże s. 169.

¹¹² Tamże s. 172.

¹¹³ KodMłp t. 2 nr 413 s. 58. O Gumbercie zob. przypis 32.

¹¹⁴ KodPol t. 1 s. 41 O Wicie zob. przypis 52.

¹¹⁵ KodDKK t. 1 nr 64 s. 90.

¹¹⁶ KodDKK t. 1 nr 181 s. 231-233.

¹¹⁷ ACamAp t. 2 nr 162 s. 105.

¹¹⁸ ZDK cz. 1 nr 45 przypis 9 s. 65.

¹¹⁹ KalKr s. 169-170.

kanonika Jana dom miał przejść na własność kapituły, a każdy użytkujący go miał wypłacać wspólnocie wikariuszy dwie grzywny. Wspólnota zaś była obowiązana do odprawiania oficjum za zmarłych i mszy św. za duszę tegoż kanonika oraz jedną mszę św. za duszę Jana zw. Polska, wikariusza kanonika Jana ¹²⁰.

Jan z Brześcia Kujawskiego, syn Rudgera, był pochodzenia szlacheckiego. W Krakowie występuje w r. 1336 jako notariusz będąc klerykiem diecezji wrocławskiej ¹²¹; w r. 1338 posiadał tytuł magistra a kanonikiem krakowskim był w latach 1345-1376 ¹²². W Kalendarzu znajduje się zapiska o jego śmierci w r. 1376. Autor zapiski poleca modlitwom jego duszę i wspomina ogólnie o jego łaskowości dla Kościoła i biednych ¹²³.

Kanonik magister Jan z Brześcia był mecenasem wikariusza Jana zwanego przez konfratrów ze wspólnoty „Polska”. Wikariusz Jan pochodził z Wielkopolski, był duchownym diecezji poznańskiej. Jan po raz pierwszy występuje w dokumencie z 18 lipca 1345 r. w Krakowie, gdzie został wpisany wśród świadków jako Johannes dictus presbiter Poznaniensis diocesis ¹²⁴. W tym dokumencie jako świadek występuje także kanonik Jan z Brześcia. Jan przybył do Krakowa ze swoim panem później kanonikiem Janem z Brześcia Kujawskiego. Po wejściu do wspólnoty wikariuszy katedralnych wikarzy krakowscy dla odróżnienia od innych Janów nazywali go, Polska, czyli z Polski, jak wtedy nazywano Wielkopolskę ¹²⁵. Jan być może służył materialną pomocą swojemu kanonikowi, kiedy ten budował dom, stąd też kanonik żądał, aby również i za duszę wikariusza Jana zwanego Polska była odprawiona msza św. w rocznicę jego śmierci.

¹²⁰ „(…) nec non Johannis dicti Polska sui vicarii ecclesie predicti (...)” Zob. KodDKK t. 2 nr 279 s. 42.

¹²¹ ACamAp t. 1 nr 167 s. 334, nr 168 s. 334; występuje jako notariusz nr 170 s. 336 (jako syn Rudgera z Brześcia Kujawskiego).

¹²² ACamAp t. 1 nr 182 s. 342.

¹²³ „Obiit dominus Johannes dictus de Brest canonicus Cracouiensis sub anno Domini M^oCCCLXXVI. Oretur pro eo, qui cuncta bona fecit ecclesie sancte necnon pauperibus etc”. KalKr s. 188.

¹²⁴ ACamAp t. 2 nr 25 s. 17.

¹²⁵ Zob. J. Wiśniewski, *Nazwa Wielkopolska*, w: *Dzieje Wielkopolski*, t. 1 pod red J. Topolskiego, Poznań 1969, s. 38-44; A. Gąsiorowski, *Wielkopolska*, w: *Słownik starożytności słowiańskich*, t. 6 T-W, Wrocław 1977 s. 440.

56 **Jan Sadowski** (*Johannes Sadowski vicecustos, qui fundavit altare sancti Johannis evangeliste ante portam Latinam frater nostre obiit sub anno Domini M^oCCC^oLXXX secundo. Oretur pro eo. Et de eodem altare altaria in anniversario teneatur solvere vicarius [...]* [16 XII 1382/ ¹²⁶]). Wikariusz i wicekustosz Jan Sadowski zmarł 16 grudnia 1382 r. Skryba podał w zapisce nekrologu w Kalendarzu wiadomość o ufundowaniu przez niego ołtarza św. Jana Ewangelisty przed Bramą Łacińską. Bliższe okoliczności tej fundacji zawiera dokument bpa krakowskiego Floriana z Morska, wystawiony 2 października 1374 r. Bp donosi w dokumencie o tym, jak wikariusz i altarysta ołtarza św. Leonarda w katedrze, Jan (nie podaje jego nazwiska), złożył na jego ręce 100 grzywien groszy praskich z prośbą, aby wykupił dwa działki rycerskie ze wsi biskupiej Marszewice, od których to rycerzy kmiecie doznali wiele przykrości. Na prośbę Jana bp Florian ufundował od nowa altarię św. Jana Ewangelisty przed Bramą Łacińską i przekazał jej patronat wspólnoty wikarych katedry krakowskiej. Biskup zaś za zgodą kapituły przekazał na uposażenie tej altarii dziesięcinę stołu biskupiego ze wsi Pielgrzymowice. Przyszły altarysta altarii św. Jana Ewangelisty został zobowiązany do rocznej opłaty 30 groszy czeskich na rzecz wspólnoty wikariuszy, którzy znowu w dniu śmierci wikarego Jana każdego roku w jego rocznicę śmierci odśpiewują wigilię i mszę św. za zmarłego. Wspólnota wikariuszy otrzymała prawo prezenty altarysty na tę altarię. Prezentowany winien być wikariuszem i posiadać święcenia kapłańskie. Altarysta będzie obowiązany do odprawiania w każdym tygodniu mszy świętej za zmarłych wikariuszy w poniedziałek, zaś za grzeszników w piątek ¹²⁷. Jan Sadowski gorliwy, pobożny, może pochodzenia szlacheckiego zgromadził sporą sumę pieniędzy, a jego łączność ze wspólnotą znalazła wyraz w fundacji altarii przeznaczonej dla wikariuszy katedralnych. Był on wybitniejszą postacią wśród wikarych.

57 **Jan Zepolak** (*Johannes Zepolak vicarius et altaria frater noster anno Domini M^oCCC^oLXXX VI° [20 II 1386/ ¹²⁸]). Należał do kolegium wikariuszy i jednocześnie pełnił funkcję altarysty w katedrze*

¹²⁶ KalKr s. 193.

¹²⁷ „(...) considerata deuocione discreti viri Johannis vicarii ac altariae sancti Leonardi nostre ecclesie cathedralis (...)” Zob. KodDKK t. 2 nr 289 s. 53 por. Lprv s. XXXXI. O fundacji ołtarza św. Jana Ewangelisty por. T. Wołciachowski, *Kościół*, s. 65. Długosz LBen t. 1 s. 235.

¹²⁸ KalKr s. 126.

[27]

drze krakowskiej. W zapisce autor pominął słowo „obiit”, ale umieszcza jego śmierć pod dniem 20 lutego 1386 r.

58 **Jan** (*Johannes vicecustos ecclesie cathedralis Cracouiensis*). Występuje w dokumencie wystawionym 25 sierpnia 1386 r. ¹²⁹ Prawdopodobnie zajął stanowisko wicekustosza po zmarłym Janie Zepolaku (zob. nr 57). Mógł on być wikariuszem kustosza Świętosława, który pełnił ten urząd w latach 1382-1388 ¹³⁰.

59 **Jan z Brzeźnicy** (*Johannes de Brzesnicia*) występuje w wystawionym w Krakowie dokumencie bpa Jana Radlicy z 23 czerwca 1389 r. ¹³¹ Pełni w nim rolę świadka jako wikariusz i altarysta katedralny. Pochodził z Brzeźnicy (wsi koło Bochni albo Wadowic).

60 **Jan Gnaws** (*Anno Domini MCCC nonagesimo sexto Johannes Gnaws frater fraternitatis vicariorum obiit. Habet unam marcam pro anniversario de domo lapidea inter domos Nawogy et Mathie Quaschenyne [27 II 1396/ ¹³²]). Wikariusz Jan Gnaws należał do wspólnoty wikariuszy. Wspólnota otrzymywała jedną grzywnę z domu kapitulnego z tytułu odprawiania Mszy św. w rocznicę jego zgonu. Bliższe okoliczności fundacji mszy rocznicowej nie są znane. Można przypuszczać, że Jan w jakiś sposób był związanym z owym mурowanym domem.*

61 **Jan zw. Luciwo** (*Johannes dictus Luciwo vicarius Cracouiensis obiit [7 VII/ ¹³³]). Wikary Jan zwany Luciwo zmarł 7 lipca. Może był on krewnym księdza Wawrzyńca Luciwo, który w 1410 roku występuje jako kaznodzieja w Chrobrzu ¹³⁴.*

62 **Jan** (*Johannes vicarius ecclesie Cracouiensis*). Występuje w dokumencie Mikołaja Gorzkowskiego, doktora dekretów, dziekana kolegiaty św. Floriana w Krakowie, wystawionego w Krakowie 29

¹²⁹ KodDKK t. 2 nr 334 s. 113.

¹³⁰ L. Łętowski, *Katalog*, t. 4 s. 98.

¹³¹ KodDKK t. 2 nr 361 s. 141. O Radlicy zob. przypis 109. Brzeźnica, parafia w dekanacie zatorskim. Zob. SGKP t. 1 s. 410-412.

¹³² KalKr s. 127.

¹³³ KalKr s. 154.

¹³⁴ *Starodawne prawa polskiego pomniki*, wyd. A. Z. Hencel, M. Bobrzyński, U. Heyzmann, B. Ulanowski, F. Piekosiński, t. 1-12, Warszawa 1856-1921 (dalej cyt. SPPP), t. 7 nr 1400 s. 487.

X 1400 jako świadek¹³⁵. Prawdopodobnie był pochodzenia szlacheckiego, herbu Poraj. Mógł on być krewniakiem Mikołaja Poraja kanonika krakowskiego i skalbmierskiego, który występuje w dokumencie bpa Piotra Wysza z 1398 r.¹³⁶

63 **Jan z Cieszyna** (*Johannes de Theschin vicarius, altaris vicedecanus*). W dokumencie z 1386 r. wśród świadków znalazł się Jan z Cieszyna¹³⁷. Po r. 1390 Jan pojawił się kilka razy w dokumentach. I tak: 4 X 1396 w dokumencie Spytka z Melsztyna, wojewody i starosty krakowskiego, który wraz z żoną Elżbietą przeznaczył na polepszenie uposażenia altarysty ołtarza św. Katarzyny w katedrze 5 grzywien rocznie. Tym altarystą był Jan z Cieszyna, wikariusz¹³⁸. Królowa Jadwiga na prośbę Jana z Cieszyna, wikariego, altarysty i wicedziekana w katedrze, potwierdziła fundację Spytka specjalnym dokumentem z 20 XII 1397¹³⁹. Występujący w tych trzech dokumentach Jan z Cieszyna był bez wątpienia jedną i tą samą osobą.

Tymczasem w dokumencie wystawionym 14 stycznia 1392 r. przez Mikołaja, doktora dekretów i archidiakona lubelskiego występuje Jan z Cieszyna jako rektor kościoła Bożego Ciała na Kazimierzu obok Krakowa¹⁴⁰. Jako rektor tegoż kościoła występuje jeszcze w 1401 r.¹⁴¹, więc rektorem kościoła parafialnego mógł zostać po 1386 r.

64 **Jan Kwaska** (*Johannes Quaska vicarius Cracoviensis*) wicekostosz, wraz z trzema innymi wikariuszami katedralnymi występuje w dokumencie kapituły krakowskiej, zawierającym „*Ordinatio capituli*”, uchwalone 14 maja 1403 r.¹⁴² Prawdopodobnie był wikariuszem ostatnich lat XIV w.

¹³⁵ „(...) presentibus discretis viris dominus (...) Johanne Porayonis vicarius ecclesie Cracoviensis(...)” KodDKK t. 2 nr 447 s. 247. O Mikołaju z Gorkowa zob. Redakcja, *Gorkowski Mikołaj*, w: PSB t. 8 s. 336-337.

¹³⁶ ZDK cz. 1 nr 129 s. 233.

¹³⁷ Lpriv s. XXVI.

¹³⁸ KodDKK t. 2 nr 415 s. 208.

¹³⁹ Tamże, nr 424 s. 218-219.

¹⁴⁰ Tamże, nr 383 s. 166.

¹⁴¹ Tamże, nr 456 s. 261.

¹⁴² „Presentibus ibidem discretis viris dominus: Johanne Quaska vicecustode Alberto Mazouita, Stanislao Jolda, Petro Moysi vicariis nostris Cracoviensibus (...)”. Zob. KodDKK t. 2 nr 476 s. 291.

65 **Jan zw. „Dorotą”** (*Anno Domini M^oCCCC^osexto Johannes dictus Dorotha altaris altaris sancti Stanislai in medio ecclesie necnon vicarius eiusdem ecclesie obiit. Oretur pro eo. [21 IV 1406]*¹⁴³). Był wikarym katedralnym, ale brak wzmianki o jego przynależności do wspólnoty wikariuszy. Obok obowiązków wikariusza pełnił funkcję altarysty św. Stanisława bpa męczennika, którego relikwie spoczęły w środku katedry po kanonizacji w Assyżu, w następnym roku 8 maja 1254. Od tego uroczystego złożenia relikwii św. Stanisława, jego ołtarz stał się ołtarzem ojczyzny (*Ara Patriae*)¹⁴⁴. Skoro Jan posiadał przydomek „Dorotha”, mógł być wcześniej altarystą ołtarza wikariuszy św. Doroty i dlatego został tak przezwany.

66 **Jan Biały** (*Johannes Albus magister capelle nostre*). Występuje w dokumencie królowej Jadwigi, wystawionym w Krakowie 7 września 1389 r. Królowa Jadwiga chcąc wynagrodzić gorliwość Jana Białego, wikariusza katedralnego i mistrza swej kaplicy nadała jemu i Janowi ze Skawiny plac na zamku, udzielając jednocześnie zezwolenia na budowę domu na tymże placu¹⁴⁵. Prawdopodobnie był protegowanym królowej, skoro w jej dokumencie, wystawionym w Krakowie 6 marca 1398 r. Jan Biały występuje wśród świadków jako kanonik krakowski i sandomierski oraz jako archiprezbiter kaplicy królewskiej¹⁴⁶. W 1401 r. znany go jako rektora kościoła parafialnego w Opocznie¹⁴⁷. Wikary Jan był pochodzenia szlacheckiego z Pstroszyc, herbu Warnia. Rozpoczął karierę duchowną od wikariatu katedralnego. Po przybyciu Jadwigi do Polski (1385r.) Jan dostał się do otoczenia królowej. Zmarł na soborze w Konstancji ok. 1415-1418 r.¹⁴⁸

¹⁴³ KalKr s. 141.

¹⁴⁴ M. Rożek, *Ara Patriae. Dzieje grobu św. Stanisława w katedrze na Wawelu*, „*Analecta Cracoviensia*” t. 11: 1979 s. 435-442.

¹⁴⁵ ZDK t. 1 nr 99 s. 161. „(...) per fideles nostros Johannem Albus magistrum capelle nostre et Johannem de Scavina vicarium ecclesie Cracoviensis (...)”.

¹⁴⁶ ZDK t. 1 nr 130 s. 235. „(...) presentibus honorabilibus et nobilibus Johanne Albo canonico Cracoviensis et Sandomiriensis ecclesiarum parochialium, archipresbytero capelle nostre (...)”.

¹⁴⁷ KodDKK t. 2 nr 450 s. 252. „Johannes Byali de Opoczno ecclesiarum parochialium rectoribus, canonicis nostris Cracoviensibus (...)” Jest to dokument bpa Piotra Wysza.

¹⁴⁸ H. Polaczkówna, *Biały Jan*, w: PSB t. 2 s. 19.

67 **Jan s. Jana ze Skawiny** (*Johanes Johannis de Skawina*) – raz pierwszy pojawił się w dokumencie Zbigniewa, kanclerza katedry krakowskiej, wystawionym 20 VII 1379 r. jako notariusz publiczny¹⁴⁹ oraz w dokumencie Zbigniewa, wystawionym między 17 I a 17 XII 1383 r. Po roku 1383 notariusz Jan przyjął święcenia kapłańskie skoro w dokumencie bpa krakowskiego Jana Radlicy z 23 VI 1389 r. świadczy jako wikariusz katedry krakowskiej i altarysta altarii św. Wawrzyńca w tejże katedrze¹⁵⁰. W tym samym roku królowa Polski Jadwiga „rozpatrzywszy pilnie i rozważywszy wiarę i oddanie władzy królewskiej Jana Białego mistrza kaplicy królowej i Jana ze Skawiny”, wikariuszy katedry krakowskiej, postanowiła przekazać im plac na zamku wawelskim pod budowę domu, którym będą swobodnie rozporządzać¹⁵¹. Wikariusz Jan Biały doszedł wkrótce do godności kanonika krakowskiego. Jan pozostał do końca życia wikariuszem i altarystą. Wspólnie z Janem Białym zbudowali dom drewniany a Jan ze Skawiny przekazał połowę tego domu swojemu bratankowi Pawłowi z Zatora, słynnemu później kaznodzieji krakowskiemu. Paweł, w r. 1437 przekazał połowę domu wspólnocie wikariuszy pod warunkiem odprawiania w każde Suche Dni Maryi św. i wigilii za duszę stryja Jana. Jan, syn Jana występuje także w źródłach jako Johannes Sbiszonis. Jego ojciec nosił imię Jana a chrztu, mianowano go także Zbyszko¹⁵².

Jan ze Skawiny zwany także Zbyszko rozpoczął karierę od notariusza, chyba po ukończeniu szkoły katedralnej, następnie został wikarym katedralnym i altarystą altarii św. Wawrzyńca. Jan sprowadził do Krakowa swego bratanka Pawła z Zatora¹⁵³. Jan zmarł ok. 1420 r., do wspólnoty wikariuszy katedralnych nie należał.

¹⁴⁹ ZDM t. 1 nr 75 s. 112. „(...) per Johannem Johannis de Scauina notarium publicum et presentis cause scribam (...)”, ZDK cz. 1 nr 87 s. 132; K. O 2 6 g. *Kultura umysłowa w Krakowie w XIV wieku. Środowisko duchowieństwa świeckiego*, Wrocław 1987 s. 156.

¹⁵⁰ „Presentibus testibus (...) Johanne de Scauina (...) altaris et vicarij ecclesie Cracouiensis (...)”. Zob. KodDKK t. 2 nr 361 s. 141. O biskupie Janie Radlicy zob. przypis 109.

¹⁵¹ „(...) quod consideratis et circumspicentibus diligenter obsequiis nostre celestis tutudini per fideles nostros (...) Johannem de Scauina vicariorum ecclesie Cracouiensis exhibitis (...)” ZDK cz. 1 nr 99 s. 161.

¹⁵² KodmK t. 1 nr 92 s. 127. Por. ZDK cz. 2 nr 356 s. 246-249. Zob. Wolny, Paweł z Zatora, w: PSB t. 25 s. 401-403.

¹⁵³ J. Wolny, *Tamże*, s. 401.

68 **Jerzy** (*Georgius vicarius ecclesie Cracouiensis obiit sub anno Domini M^oCCC^oLXXX secundo. Oretur pro eo [27 VIII 1382/]¹⁵⁴*). Był jedynym wikariuszem o tym imieniu we wspólnocie wikariuszy krakowskich. Skądinąd nie znany.

69 **Klemens** (*Clemens vicarius obiit [17 IX/]¹⁵⁵*). Wikary Klemens może być identyczny z Klemensem wikariuszem katedry krakowskiej, który zeznawał w procesie bpa Muskaty w 1308 roku. W czasie przesłuchania Klemens oświadczył, że wszyscy wikariusze katedralni oskarżali bpa Muskata o wszelkie zło, jakie dzieje się w ziemi krakowskiej, to jest: zabójstwa, pożary, włamania do kościołów i grabieże. Klemens, podobnie jak inni uważał, że Muskat osiągnął biskupstwo drogą symonii¹⁵⁶. Według zeznań innych wikariuszy ludzie bpa Muskaty pobili księdza Klemensa. Tym pobitym był chyba wikariusz Klemens.

70 **Klemens** (*Dominus Conradus vicarius Cracoviensis*) jest znany z akt procesu bpa Muskaty. Zeznawał wraz z innymi wikariuszami w 1308 r. Stwierdził w zeznaniach, że zamek w Tyńcu został zdobyty przez zwolenników bpa Muskaty¹⁵⁷. Karasiewicz zaliczył go do tej grupy wikariuszy, która w tym procesie stała niejako na uboczu całej sprawy¹⁵⁸.

71 **Lypold** (*Lypoldus dominus vicarius Cracouiensis*) występuje w aktach procesu bpa Muskaty. Zeznawał wraz z innymi wikariuszami w 1398 r. W przesłuchaniu stwierdził, że słyszy się o tym jak bp Muskaty wysoko cenił tych, którzy pustoszyli ziemię. Zeznał ponadto, że bp Muskaty zabronił słuchać orzeczeń i pism przeciwko niemu¹⁵⁹. Karasiewicz zaliczył go do grupy wikariuszy, która nie zajęła wyraźnego stanowiska w sprawie symoniackiego wyboru Muskaty na biskupa, a więc do grupy, która stała na uboczu¹⁶⁰. Lypold mógł być pochodzenia niemieckiego.

¹⁵⁴ KalKr s. 165.

¹⁵⁵ KalKr s. 172.

¹⁵⁶ MPV t. 3 nr 121 s. 88. Zob. W. Karasiewicz, *dz. cyt.*, s. 286.

¹⁵⁷ *Tamże*, s. 91.

¹⁵⁸ W. Karasiewicz, *dz. cyt.*, s. 286.

¹⁵⁹ MPV t. 3 nr 121 s. 89.

¹⁶⁰ W. Karasiewicz, *dz. cyt.*, s. 286.

72 **Maciej** (*Mathias dominus presbyter vicarius ecclesie maioris*). Wśród zeznających w procesie bpa Muskaty wikariuszy krakowskiej znalazł się jeden z imieniem Maciej. Zeznania składał w 1308, gdzie zapisano go tak jak wyżej. W czasie przesłuchania Maciej zeznał, że rycerze zamku biskupskiego pustoszyli okoliczne ziemie, dopuszczali się morderstw, nawet włamywali się do kościołów, pobliż wikarego Klemensa. Z tymi rycerzami utrzymywał kontakt bp Muskata. Według Macieja, Muskata miał powiedzieć do księcia Władysława Łokietka: „poszukaj sobie innego biskupa, a ja poszukam sobie innego księcia”¹⁶¹. Bp Muskata otrzymał od tych łupieżców cztery łupy, zdobytych w czasie grabienia miasta Skarbierza i Wieliczki¹⁶². Przez badacza zatargu bpa Muskaty z arcybiskupem Janem Świątką, wikariusz Maciej został zaliczony do tej grupy wikariuszy, którzy nie zajęli zdecydowanego stanowiska w tym sporze¹⁶³.

73 **Maciej** (*Obiit Mathias vicecustos Cracouiensis frater noster anno Domini M^oCCC^oLXXVIII^o /6 III 1378/*¹⁶⁴). W chwili śmierci piastował stanowisko wicekustosza, był członkiem wspólnoty wikariuszy katedralnych. Identyfikujemy go z Maciejem wicekustoszem związanym z osobą i działalnością kolektora i legata papieskiego w Polsce i Węgry Arnolda de Caucina. W Raciążu, dnia 25 września 1355 r. Arnold de Caucina w obecności bpa włocławskiego Macieja odebrał i pokwitował sumę 1005 grzywien z tytułu świętopietrza zebranych przez subkolektorów w diecezji włocławskiej. Wśród obecnych w mieszkaniu wikarego z Raciąża znajdował się Maciej wicekustosz krakowski wraz z Bernardem z Bytkowa i Leonardem domownikami Arnolda. Maciej należał więc do domowników kolektora, którzy towarzyszyli mu w podróżach urzędowych po gnieźnieńskiej prowincji kościelnej¹⁶⁵. Na służbie u Arnolda de Caucina Maciej pozostał aż do jego śmierci 28 października 1372 r. Po śmierci kolektora Maciej został zaliczony do 13 ludzi jego służby wraz ze swoim bratem Maciejem notariuszem, którzy otrzymali wynagrodzenie¹⁶⁶. Wicekustosz Maciej w r. 1372 21 kwietnia należał do grupy osób badających majątek kolektora Arnolda¹⁶⁷.

¹⁶¹ MPV t. 3 nr 121 s. 90-91.

¹⁶² *Tamże*, s. 91.

¹⁶³ W. Karasiewicz, *dz. cyt.*, s. 286.

¹⁶⁴ KalKr s. 130.

¹⁶⁵ ACamAp t. 2 nr 118 s. 81.

¹⁶⁶ *Tamże*, nr 278 s. 469.

¹⁶⁷ *Tamże*, s. 472. O Arnoldzie zob. przypis 93.

Maciej nadal pozostawał na stanowisku wicekustosza w katedrze krakowskiej, tam też zmarł.

74 **Maciej** (*Mathias altarysta noster Cracouiensis*) występuje jako świadek w dokumencie bpa Jana Radlicy, wystawionym w Krakowie 30 września 1383 r. Maciej został wymieniony tylko jako altarysta¹⁶⁸.

75 **Maciej** (*Mathias vicarius nec non rector ecclesie de Pobednik obiit anno Domini M^oCCC^o octuagesimo VIII° /29 I 1388/*¹⁶⁹). Był zarazem wikariuszem i rektorem kościoła w Pobiedniku koło Proszowic. Statut bpa Bodzanty z roku 1356 określił jednak, że wikariusze katedralni i altaryści, którzy zostaną prezentowani na rektorów kościołów parafialnych z kolacji kapituły, mają zrezygnować ze stanowisk wikariuszy i altarystów w katedrze krakowskiej¹⁷⁰. Maciej nie mógł więc tym samym łączyć stanowiska z rektorem kościoła parafialnego w Pobiedniku. Wydaje się więc, że pisarz zapiski nekrologicznej w Kalendarzu miał na uwadze to, że Maciej był najpierw wikarym a potem rektorem. A jeśli jednocześnie piastował te dwa stanowiska, to tylko za specjalnym zezwoleniem władzy duchownej. Do Kalendarza dostał się więc jako dawny wikariusz katedralny.

76 **Maciej** (*Mathias rector ecclesie de Rupella et altarista altaris Corporis Christi nostra in ecclesia cathedrali anno Domini M^oCCC^oXC^o obiit /25 XI 1390/*¹⁷¹). Dostał się do Kalendarza jako altarysta i rektor kościoła na Skalce w Krakowie, nie wspomniano go natomiast jako wikariusza katedralnego. Maciej pojawia się w źródłach w r. 1386 wśród świadków w dokumencie bpa Jana Radlicy z 9 września 1386 r.¹⁷², występując wówczas jako altarysta altarii Bożego Ciała w kościele katedralnym. Przed otrzymaniem altarii Maciej należał do grona wikariuszy katedralnych. Z altarii Maciej otrzymał prezentę na rektora kościoła św. Stanisława na Skalce.

¹⁶⁸ KodDKK t. 2 nr 321 s. 97-99.

¹⁶⁹ KalKr s. 120. Pobiednik leży ok. 50 km od Miechowa. Zob. SGKP t. 8 s. 339-340.

¹⁷⁰ *Statuta capitularia ecclesie cathedralis Cracouiensis*, ed. C. Teliga, Cracoviae 1884 nr 24 s. 15.

¹⁷¹ KalKr s. 188.

¹⁷² ZDK cz. 1 nr 94 s. 146.

77 **Marcin** (*Martinus vicarius obiit* /6 II/ 173). Być może jest on tożsamy z wikarym Marcinem, występującym w aktach procesu bpa Muskaty w 1308 roku. Marcin zeznał w czasie przesłuchania o pobiciu księdza Klemensa przez czterech ludzi z otoczenia Gerlach, szwagra Muskaty¹⁷⁴. Natomiast nie wypowiedział się w sprawie symoniackiego wyboru Muskaty na biskupa¹⁷⁵. Być może jest to ten sam Marcin, który w dokumencie Nankera, archidiakona sandomierskiego, wystawionym w 1313 r. występuje jako wikary archidiakona (wicearchidiakon)¹⁷⁶.

78 **Marcin** (*Martinus vicearchidiaconus ecclesie Cracouiensis*). Archidiakon sandomierski i kanonik krakowski Nanker, delegowany przez Stolicę Apostolską jako sędzia w spornej sprawie między klaryskami ze Starego Sącza a Henrykiem de Dachbech, a dotycząca kaplicy w Łącku, zlecił w dokumencie z 13 stycznia 1313 r. zbadać sprawę Marcinowi wicearchidiakonowi oraz Świętosławowi podkustoszemu krakowskiemu¹⁷⁷. Marcin był więc wikariuszem archidiakona (wicearchidiaconus), a tym samym wikariuszem katedralnym. On razem ze Świętosławem prowadził przesłuchania i cały przewód sądowy w wyżej wspomnianej sprawie. Dowodzi tego aż 10 dokumentów¹⁷⁸.

Marcin jako wicearchidiaconus pojawia się w sprawozdaniach ze zbiorowych opłat z wakujących beneficjów w okresie urzędowania kolektora Gabriela de Fabriano. I tak Marcin nazwany „discretus et prudens vir” zbierał opłaty w diecezji krakowskiej w latach 1318-1320¹⁷⁹.

Być może Marcin wicearchidiakon był tą samą osobą co Marcin wikariusz, znany z procesu bpa Muskaty (por. nr 77 przypis 176).

79 **Marcin Baryczka** (*Anno Domini M^oCCC^o quadragesimo nono Martinus Bariczka vicarius ecclesie Cracoviensis mandato domini Kazimiri regis Poloniae capitur et sequenti nocte in flumine Visla submergitur pro eo quod processibus regem monuerit apostolicis, et pellicibus reiectis in continencia viveret coniugali et bona ecclesie*

¹⁷³ KalKr s. 111.

¹⁷⁴ MPV t. 3 nr 121 s. 88.

¹⁷⁵ W. Karasiewicz, *dz. cyt.*, s. 286.

¹⁷⁶ ZDK cz. 1 nr 18 s. 25.

¹⁷⁷ *Tamże*.

¹⁷⁸ *Tamże*, nr 19-27 s. 26-33.

¹⁷⁹ ACamAp t. 1 nr 73 s. 66.

Cracoviensis non gravaret /13 XII 1349/ 180). Zapiska powyższa pochodzi od J. Długosza, zapisana w jego *Rocznikach*¹⁸¹. Trzecią relację o zabiciu Baryczki podał Długosz w biogramie bpa krakowskiego Floriana z Mokrska, umieszczonym w katalogu biskupów krakowskich¹⁸². Relacja Długosza o utopieniu księdza wikariusza katedralnego Marcina jest oceniana jako niezbyt wiarygodna¹⁸³. Główne motywy zabójstwa Baryczki według Długosza sprowadzają się do dwóch zasadniczych. Po pierwsze, ksiądz Baryczka upomniął króla, w oparciu o pisma papieskie, aby porzucił nałożnice i żył w powściągliwości małżeńskiej. Drugie oskarżenie skierowane przeciw królowi dotyczyło nakładania przez niego nadmiernych obciążeń na poddanych w dobrach kościelnych. Według Długosza, król za namową najbliższych ze służby królewskiej polecił utopić Baryczkę.

Inna interpretacja tego wydarzenia znajduje się w *Kronice* Janka z Czarnkowa. Według tej relacji Baryczka został fałszywie oskarżony przed królem przez ludzi z jego otoczenia, którzy schwytali wikarego i nocą z 13 na 14 grudnia 1349 r. utopili w Wiśle bez powodu¹⁸⁴.

Nikt spośród wikarych katedralnych, najbliższych Marcinowi, wikariuszowi katedralnemu, nie zarejestrował jego śmierci w Kalendarzu, a przecież zapisywano odejście z tego świata dziesiątki konfratrów. Dopiero, kiedy korzystał z zapisek historycznych z Kalendarza w czasie pisania *Roczników* wypisał powyższą zapiskę. I tak odnowiła się pamięć zabójstwa wikarego Marcina Baryczki.

Na przełomie wieku XV i XVI w kościele św. Katarzyny u augustianów na Kazimierzu ufundowano nagrobek wikaremu Marcinowi Baryczce¹⁸⁵.

¹⁸⁰ KalKr s. 192.

¹⁸¹ Wersja łacińska: *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae liber nonus*, Varsaviae 1989 s. 255-256; wersja polska: *Roczniki czyli Kroniki Sławnego Królestwa Polskiego, księga dziewiąta*, Warszawa 1975 s. 232-324.

¹⁸² *Katalogi biskupów krakowskich. Wydał i komentarzem opatrzył J. Szyński*, w: MPHn t. 10 fasc. 2 Warszawa 1974 s. 201.

¹⁸³ KalKr s. 192 przypis 516.

¹⁸⁴ „(...) in flumine Vyslae submergitur innocens sine causa (...)” *Kronika Janka z Czarnkowa*. Opr. J. Szlachetowski, w: MPH t. 2 s. 630. O zatargach bpa Bodzety z Kazimierzem Wielkim zob. M. Niwiński, *Biskup Bodzanta*, s. 239-242.

¹⁸⁵ Zob. Redakcja, *Baryczka Marcin*, w: PSB t. 1 s. 342; W. Kolak, *Klasztor augustianów przy kościele św. Katarzyny w Krakowie*, Kraków 1982 s. 17.

80 **Marcin** (*Martinus vicarius obiit Domini M^oCCCLXXXIII^o frater vicariorum. Oretur pro eo /22 III 1384/*¹⁸⁶). Był członkiem wspólnoty wikarych katedralnych. Zgodnie z praktyką skryba wezwał do modlitwy za jego duszę.

81 **Marcin** (*Martinus vicarius frater noster obiit sub anno Domini M^oCCC^oXCVII^o. Oretur pro eo /5 IV 1397/*¹⁸⁷). Należał do wspólnoty, która w rocznicę śmierci miała obowiązek modlić się za jego duszę.

82 **Marek** (*Marcus vicarius ecclesie Cracouiensis*) wikariusz katedry krakowskiej występuje w dokumencie legata Gentilisa, dotyczącym bpa Muskaty. Dokument ten był wystawiony 8 lipca 1309 r.¹⁸⁸

83 **Marek ze Sławkowa** (*Anno Domini M^oCCC^oXCIII^o Marcus de Slawcouia vicarius obiit frater noster. Oretur pro eo /16 XI 1394/*¹⁸⁹). Marek pochodził z miasteczka Sławkowa w diecezji krakowskiej. Kształcił się prawdopodobnie w szkole w Krakowie, w szkole katedralnej. Wikarym został po otrzymaniu święceń kapłańskich. Należał do wspólnoty wikariuszy (*frater noster*).

84 **Michał** (*Michael Dominus vicarius Cracouiensis*) zeznawał w procesie bpa Muskaty. W czasie przesłuchania orzekł, że widział jak bp Muskata przebywał przy stole z rabusiem Paszkim w Sławkowie (*cum Pescone*). Oświadczył także, że Muskata otrzymywał od rycerzy część łupów przez nich zdobytych. Potwierdził zeznanie innych wikariuszy o tym, że bp zabronił wysłuchiwać skarg przeciw niemu i przyjmować jakichkolwiek pism¹⁹⁰. Bp Muskata według zeznań Michała, osiągnął tę godność na drodze symonii¹⁹¹. Michał znajduje się też w rejestrach świętopietrza z r. 1325 jako altarysta¹⁹².

85 **Mikołaj** (*Nicolaus et Johannes vicarii obierunt /11 IX 1207/*¹⁹³). Mikołaj i Jan to najstarsi z występujących w zapiskach Kalendarza, wikariusze krakowscy. Zmarli 11 września 1207 r.,

¹⁸⁶ KalKr s. 134.

¹⁸⁷ Tamże, s. 138.

¹⁸⁸ MPV t. 3 nr 126 s. 100.

¹⁸⁹ KalKr s. 186.

¹⁹⁰ MPV t. 3 nr 121 s. 89.

¹⁹¹ W. Karasiewicz, *dz. cyt.*, s. 286.

¹⁹² ACamAp t. 1 nr 139 s. 112.

¹⁹³ KalKr s. 169.

więc w tym samym dniu i roku, w którym zmarł biskup krakowski Pełka. Należeli do pierwszych wikariuszy, powołanych w ostatnim ćwierćwieczu.

86 **Mikołaj** (*Nicolaus, vicarius Cracouiensis*) występuje w dokumencie rycerza Radwana i kanonika Paśława z 11 maja 1212 r. W dokumencie tym pełni rolę świadka wraz z innymi współbraćmi.¹⁹⁴

87 **Mikołaj** (*Nicolaus vicarius obiit /2 XII/*¹⁹⁵). Prawdopodobnie żył w drugiej połowie XIII w. Zapis pochodzi ze starego Kalendarza.

88 **Mikołaj** (*Nicolaus vicarius obiit /14 VIII/*¹⁹⁶). Tegoż Mikołaja, podobnie jak poprzednika, można uważać za tego samego wikariusza Mikołaja występującego w dokumencie norbertanek krakowskich z 5 kwietnia 1263 r., w którym pełni rolę świadka¹⁹⁷.

89 **Mikołaj** (*Nicolaus*) znamy go tylko z akt procesu bpa Muskaty. Mikołaj w czasie składania zeznań oświadczył, że panuje powszechnie przekonanie wśród wielu o tym, że zwolennicy bpa Muskaty są odpowiedzialni za spustoszenie ziemi krakowskiej. Podobnie jak zeznający wikariusze doniósł o tym, że Muskata zakazał wikariuszom katedralnym wysłuchiwać skarg przeciw niemu i zabronił czytać pism przeciw niemu skierowanych. Mikołaj wspominał także o pobiciu księdza Klemensa przez ludzi Muskaty¹⁹⁸. Zajmował on stanowisko ostrożne, stojąc raczej na uboczu sprawy¹⁹⁹.

90 **Mikołaj** (*Obiit Nicolaus vicarius frater noster /23 IX/*²⁰⁰). Należał do wspólnoty wikariuszy katedralnych przynajmniej za czasów bpa Nankera (1320-1326). Tym Mikołajem mógł być wikariusz katedralny występujący w dokumencie biskupa Jana Grota z 8 lipca 1335²⁰¹. Podobnie nieznanymi bliżej, wikariusz zamku, Mikołaj występujący w dokumencie bpa Bodzęty z 1 czerwca 1349 r.²⁰²

¹⁹⁴ KodDKK t. 1 nr 8 s. 13.

¹⁹⁵ KalKr s. 182.

¹⁹⁶ Tamże, s. 162.

¹⁹⁷ KodDKK t. 1 nr 64 s. 88-90.

¹⁹⁸ MPV t. 3 nr 121 s. 89.

¹⁹⁹ W. Karasiewicz, *dz. cyt.*, s. 286.

²⁰⁰ KalKr s. 174.

²⁰¹ ZDK t. 1 nr 41 s. 59.

²⁰² »(...) Nicolaus vicarius de Castro (...)», zob. ZDK t. 1 nr 49 s. 70.

91 **Mikołaj** (*Nicolaus vicecustos ecclesie Cracouiensis obiit frater noster /10 III/*²⁰³). Mikołaj wicekustoszą należał do wspólnoty wikariuszy był konfratrem. Żył prawdopodobnie w pierwszej połowie XIV w.

92 **Mikołaj zw. Caput (Głowa)** (*Sub anno Domini M^oCCC^oLXXVIII^o obiit Nicolaus dictus Caput vicarius et altaris ecclesie cathedralis Cracouiensis /16 II 1378/*²⁰⁴). Najpierw pełnił funkcję wikariusza katedralnego, następnie został prezentowany na altarystę bliżej nieznaną altarii. Skryba nie wspominał o jego przynależności do wspólnoty wikariuszy, brak również konwencjonalnej formuły: *Oretus pro eo*.

93 **Mikołaj zw. Claudus** (*Obiit Nicolaus Claudus vicarius ecclesie Cracouiensis frater noster sub anno Domini M^oCCC^oLXXVIII^o. Oretur pro eo /12 XII 1378/*²⁰⁵). Był ułomnym, kulawym, piastował stanowisko wikariusza, należał do wspólnoty wikariuszy.

94 **Mikołaj Calvus („Łysy”)** (*Obiit Nicolaus Calvus vicarius frater noster sub anno Domini M^oCCC^oLXXXIII^o /28 XII 1383/*²⁰⁶). Mikołaj z przydomkiem „Łysy” (*Calvus*) należał do wspólnoty wikariuszy.

95 **Mikołaj s. Dytki z Kosocic** (*Anno Domini M^oCCC^o nonagesimo primo, tercio die mensis Septembris obiit magister Nicolaus Dytkonis de Coszocicze vicarius et altaris huius ecclesie, qui legavit libros: Decretales, Sextum et duas Summas Pisani vicarius. Oretur pro eo. De Gorlicze marca. /3 IX 1391/*²⁰⁷). Wikariusz i altarysta katedralny został w zapisce uwieczony jako ofiarodawca kilku cennych rękopisów. Zawierały one znane powszechnie *Decretales* Grzegorza IX (*Decretales Gregorii IX*), używane w sądach i szkołach po jego promulacji (1234), *Liber Sextus* Bonifacego VIII i jedną z najpopularniejszych sum spowiedniczych w XIV i XV wieku tzn. *Pisana*, czyli *Summa de casibus conscientiae* Bartłomieja z Pizy jako podręcznik dla spowiedników, używaną także w nauczaniu w szko-

²⁰³ KalKr s. 131.

²⁰⁴ Tamże, s. 125.

²⁰⁵ Tamże, s. 185.

²⁰⁶ Tamże, s. 195.

²⁰⁷ Tamże, s. 166-167. Kosocice leżą niedaleko Wieliczki; zob. SGKP t. s. 471.

łach katedralnych²⁰⁸. Dotąd nie ustalono gdzie Mikołaj studiował i jaką rolę odegrał w życiu naukowym Krakowa po powstaniu i upadku założonego w r. 1364 uniwersytetu przez Kazimierza Wielkiego. Uważa się, że był magistrem prawa kanonicznego. Jako duchowny występuje już w r. 1360, w r. 1378 działał jako sędzia dworu biskupiego, potem znany jako pleban w Górze (1381-1390)²⁰⁹. Jego zapis dla wspólnoty, drugi obok późniejszego zapisu testamentowego kanonika Mikołaja dał podstawę księgozbioru wspólnoty wikariuszy przy katedrze krakowskiej²¹⁰.

96 **Mikołaj zw. Getka** (*Dominus Nicolaus dictus Gethca vicarius et frater fraternitatis dominorum vicariorum ecclesie Cracouiensis anno Domini millesimo trecentesimo nonagesimo quinto obiit /4 IX 1395/*²¹¹). Mikołaj zwany Getka należał do konfraterii, czyli wspólnoty wikariuszów. W zapisce autor przed imieniem umieścił tytuł „dominus”, czego nie spotyka się w innych zapiskach. Jedynie w aktach procesu bpa Muskaty imiona zeznających wikariuszy opatrywano tym określeniem. Być może, że tytuł „dominus” wskazuje w wypadku Mikołaja Getki na jego szlacheckie pochodzenie.

97 **Mikołaj s. Jakuba z Wiślicy zw. Beno albo Nogay** (*Anno Domini M^oCCCC^oX ipso die sancti Stanislai in vere obiit Nicolaus altaris ecclesie cathedralis Cracouiensis et, ut melius memoretur, nuncupebatur Beno alias Nogoya /8 V 1410/*²¹²). W uroczystość św. Stanisława wiosną, 8 maja 1410 r. zmarł Mikołaj syn Jakuba z Wiślicy, nazywany Beno albo Nogay. Zapiska nie wymienia go jako wikariusza katedralnego. Potwierdzają to natomiast wzmianki w dwóch dokumentach królowej Jadwigi. W dokumencie z 27 marca 1392 r. królowa Jadwiga nadała temuż Mikołajowi, wikariuszowi katedry krakowskiej, plac na wzgórzu zamkowym z pozwoleniem na budowę własnego domu. Królowa podjęła decyzję rozważywszy czystość obyczajów i godny pochwały sposób życia, którymi Mikołaj

²⁰⁸ S. Wittek, *Bartłomiej z San Concordio*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 2 kol. 81.

²⁰⁹ KodTyn nr 84 s. 132. KodDKK t. 2 nr 368 s. 148. Por. K. Ożóg, *dz. cyt.*, przypis 56 s. 568.

²¹⁰ P. David, *Biblioteka wikariuszów w katedrze krakowskiej*, w: „Przegląd Biblioteczny” R. 5: 1931 z. 2-4 s. 7.

²¹¹ KalKr s. 167.

²¹² Tamże, s. 139.

zwrócił uwagę jej otoczenia i godnych wiary licznych świadków.²¹³ W ciągu najbliższych lat wikariusz Mikołaj Beno zbudował dom na wzgórzu zamkowym i sprzedał swój stary dom mansjonarzom katedralnym za 12 grzywien. Ów stary dom znajdował się przy drodze prowadzącej z Kazimierza do Krakowa, obok szpitala św. Jadwigi pod zamkiem. Królowa Jadwiga potwierdziła akt sprzedaży dokumentem z 15 października 1398 r. W dokumencie tym Mikołaj występuje jako wikariusz katedralny.²¹⁴ Po r. 1398 Mikołaj otrzymał nieokreśloną bliżej altarię. Nie wiemy również czy po objęciu altarii pozostał nadal wikariuszem katedralnym. Mikołaj pochodził z Wiślicy, był synem mieszczanina Jakuba. Najprawdopodobniej tam ukończył szkołę kolegiacką, po czym dostał się do Krakowa. Jako wikariusz katedralny cieszył się względami królowej Jadwigi. Musiał on należeć do gorliwych w służbie bożej i do zapobiegliwych, jeśli mógł zbudować własny dom. Na podstawie tej zapiski z Kalendarza potwierdza się nasze przypuszczenia, wyrażone w innym miejscu, że brak wzmianki o stanowisku wikarego w zapisie nekrologicznym nie dowodzi tego, że dany duchowny nie był wikariuszem, tylko po prostu opuszczono tę wiadomość jeżeli piastując stanowisko altarysty albo rektora kościoła, w roku śmierci już wikariuszem nie był.

98 **Mikołaj s. Macieja, zw. Psitacus (Papuga) z Czartek** (*Nicolaus Mathie Psitacus de Czartki*). Po raz pierwszy występuje jako świadek w dokumencie oficjała krakowskiego Nawoja z 1 lutego 1385 r., gdzie został zapisany jako kleryk diecezji poznańskiej i notariusz z mandatu cesarskiego.²¹⁵ W następnym roku Mikołaj wraz z notariuszem Bartłomiejem z Chotowa znalazł się wśród świadków dokumentu tegoż Nawoja, w którym występuje jako ponownie jako kleryk i notariusz.²¹⁶ Jeszcze dwukrotnie świadkuje w tym roku.²¹⁷ Mikołaj przebywa więc w Krakowie. Może był kre-

²¹³ ZDK cz. 1 nr 11 s. 191 „(...) quod consideratis morum honestate, vita laudabilis conversatione, devotione ac multarum aliarum virtutum et probitate meritis, quibus Nicolaus Jacobi de Vislicia Bena cognominatus vicarius ecclesie Cracoviensis (...)”.

²¹⁴ „(...) discretus vir Nicolaus dictus Nogay, vicarius ecclesie Cracoviensis (...)” Zob. KodDKK t. 2 nr 431 s. 227-228.

²¹⁵ ZDM t. 1 nr 175 s. 224-225. Nawój, kanonik i oficjał krakowski, proboscus skalbmierski. W 1372 r. występuje w zapisie domu kanonika Jana z Brzelewo. Zob. L. Łętowski, *Katalog*, t. 3 s. 379.

²¹⁶ KodDKK t. 2 nr 330 s. 107.

²¹⁷ *Zbiór dokumentów zakonu OO. Paulinów w Polsce*, wyd. J. Fijałkowski

nym, a przynajmniej ziomkiem krakowskiej rodziny mieszczańskiej zwanej przydomkiem Czartek, występującej w Krakowie od początku w. XIV.²¹⁸ W drugiej połowie w. XIV znany był w Krakowie Petir Czartek, bogaty mieszczanin.²¹⁹ Nasz Mikołaj Psitacus pochodził z miejscowości Czartki Małe albo Wielkie, leżące w dawnej parafii Góra diecezji poznańskiej.²²⁰

W r. 1390 (11X) jeszcze Mikołaj jako notariusz z cesarskiego mandatu i kleryk poznański znalazł się wśród świadków dokumentu oficjała Nawoja.²²¹ Dopiero w r. 1400 pojawia się Mikołaj w czasie uroczystości odnowienia uniwersytetu krakowskiego. Składając ofiarę został na liście plebanów i wikariuszy zapisany: „Nicolaus Psitacus de Czartky vicarius Cracoviensis”²²². Mikołaj więc po roku 1390 uzyskał święcenia kapłańskie w diecezji krakowskiej, a potem prezentę na wikariat katedralny. Jego zainteresowania studiami uniwersyteckimi nie ograniczyły się tylko do złożenia ofiary, dzięki czemu został wpisany w poczet dobrodziejów odnowionej uczelni, ale wstąpił na tę uczelnię jako student wydziału sztuk wyzwolonych. Wpisany został przez pierwszego rektora Stanisława ze Skalbmierza na listę studentów na trzecim miejscu.²²³ Został on tym samym pierwszym przedstawicielem niższego kleru na liście studentów uniwersytetu krakowskiego. Mikołaj stopnia naukowego nie uzyskał. Towarzyszył mu w czasie tych uroczystości wikariusz katedry Stanisław Jolda, który także został wpisany na listę dobrodziejów uniwersytetu wśród plebanów.²²⁴

Kraków 1938 (dalej cyt. ZDPaul) t. 1 nr 21 s. 41 (10 II 1386) nr 2 s. 42 (18 V 1386).

²¹⁸ Zob. biogram: J. Bieniak, *Mikołaj Czartek*, w: PSB t. 21 s. 93-94.

²¹⁹ *Codex diplomaticus Universitatis Studii Generalis Cracoviensis*, p. I: 1365-1400, ed. Z. Pauli, Cracoviae 1870 (dalej cyt. CodUJ) nr 23 s. 41.

²²⁰ Zob. S. Kozierowski, *Badania nazw topograficznych na obszarze dawnej Wielkopolski*, Poznań 1926 s. 69; J. Nowacki, *Dzieje archidiecezji poznańskiej*, t. 2: *Archidiecezja poznańska w granicach historycznych i jej ustrój*, Poznań 1964 s. 604.

²²¹ „(...) presentibus discretis viris Nicolao Mathiae de Czarthky Poznaniensis (...)” ZDK cz. 1 nr 105 s. 172.

²²² *Album studiosorum Universitatis Cracoviensis ab anno 1400*, ed. Z. Pauli, B. Ulanowski, Kraków 1883 (dalej cyt. ASi) s. 4.

²²³ ASi s. 13; Z. Kozłowska-Budkowa, *Odnowienie Jagiellońskiego Uniwersytetu Krakowskiego (1390-1414)*, w: *Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1364-1764* t. 1. Praca zbiorowa pod red. K. Lepszego, Kraków 1964 s. 44-45.

²²⁴ ASi s. 13.

Mikołaj Psitakus był świadkiem dokumentu wystawionego 7 marca 1410 r. w Krakowie²²⁵. Zmarł w Krakowie około 1420 r.

99 **Milo** (*Milo vicarius Cracouiensis*) znany jest tylko z dokumentu norbertanek z 5 kwietnia 1263 r., w którym wraz z piętnastoma wikariuszami katedralnymi występuje jako świadek²²⁶. Prawdopodobnie nie był pochodzenia polskiego.

100 **Paweł** (*Paulus vicarius ecclesie Cracouiensis*) występuje w aktach procesu bpa Muskaty. Był przesłuchiwany w 1308 r. w odróżnieniu od innych zeznających wikariuszy katedralnych Paweł nie zapisano jako „dominus”. Paweł zeznał, że starosta Gerlach polecił ściąć braci Posseptów (było ich trzech). Jego zdaniem Muskata osiągnął godność biskupa dzięki poparciu króla czeskiego Wacława II i Hinkona z Duby. Podobnie jak inni wikariusze powiadomili o pobiciu księdza Klemensa przez ludzi Gerlacha²²⁷. Ksiądz Karasiewicz zaliczył Pawła do grupy wikarych, którzy uważali wybór Muskaty na biskupa za symoniacki²²⁸.

101 **Paweł s. Pawła z Nowego Korczyna** (*Paulus Pauli de Nova Civitate*) po raz pierwszy występuje w dokumencie Arnolda de Caucina nuncjusza i kolektora świętopietrza dla Polski i Węgier w latach 1344-1371, scholastyka krakowskiego od 1349, rektora szkoły katedralnej²²⁹. Paweł z Nowego Korczyna znalazł się wśród świadków dokumentu spisano 10 marca 1360 r. w mieszkaniu Arnolda w Krakowie dla arcybiskupa gnieźnieńskiego Jarosława i został wymieniony jako kleryk diecezji krakowskiej²³⁰. Dwa lata później Paweł znowu świadczy na dokumencie Arnolda, spisanym w Krakowie 4 marca 1362 r. tym razem jako prezbiter, a więc po r. 1360 przyjął święcenia kapłańskie i jako wikary krakowski²³¹ nadal zna-

²²⁵ ZDM t. 1 nr 286 s. 366.

²²⁶ KodDKK t. 1 nr 64 s. 90.

²²⁷ MPV t. 3 nr 121 s. 88, 92.

²²⁸ W. Karasiewicz, *dz. cyt.*, s. 286.

²²⁹ O Arnoldzie de Caucina w polskiej literaturze piszą: L. Łętowski, *Katalog*, t. 2 s. 8-9; J. Korytkowski, *Pralaci*, t. 1 s. 20-21; T. Glemm, *Arnold de Lacaucina*, w: PSB t. 1 s. 162; Ch. Higounet, *dz. cyt.*, s. 195-201.

²³⁰ „(...) presentibus discretis viris (...) Paulo Pauli de Nova civitate de Cracouiensis diocesis testibus (...)” KodWlkp t. 3 nr 1421 s. 153.

²³¹ „(...) presentibus discretis viris dominis Paulo presbytero de Nova civitate Cracoviensis ecclesie (...)” KodWlkp t. 3 nr 1470 s. 201.

[43]

ował się w otoczeniu osoby kolektora Arnolda. W r. 1370 14 grudnia w mieszkaniu Arnolda w Krakowie Paweł należy do świadków transakcji pieniężnej i występuje nadal jako wikary krakowski²³². Arnold zmarł 28 października 1371 r. w Krakowie. Przed śmiercią sporządził krótki testament. Wśród świadków znajdował się Paweł z Korczyna wikariusz krakowski²³³. Podobnie był obecny przy sporządzaniu dodatku do testamentu (kodycylu) 25 października 1372 r.²³⁴ Arnold de Caucina pozostawił wykaz nieruchomości i listę osób, dla których były przeznaczone. Znalazł się wśród nich także Paweł, który został wspomniany jako jego wikariusz w kościele krakowskim. Paweł otrzymał po Arnoldzie tabardę i płaszcz czerwony²³⁵.

102 **Paweł Smoleń** (*Obiit Paulus Smolen vicarius anno Domini M^oCCC^oLXXX secundo /18 X 1382/*²³⁶). Pochodził prawdopodobnie z miejscowości Smoleń niedaleko Olkusza. Pełnił funkcję wikariusza w katedrze krakowskiej w drugiej połowie XIV w.

103 **Paweł z Pawłowic** (*Sub anno Domini M^oCCCLXXXIII^o obiit Paulus de Paulowicz vicarius ecclesie Cracouiensis. Oretur pro eo /26 I 1383/*²³⁷). Pochodził z Pawłowic (trudno ustalić z których, gdyż było kilka wsi o tej nazwie). Paweł nie należał do wspólnoty wikariuszy. Skryba w zapisce nekrologicznej wzywa do modlitwy za jego duszę.

104 **Paweł s. Piotra z Krakowa** (*Anno Domini M^o quadringentesimo primo obiit Paulus vicarius ecclesie Cracouiensis frater vicariorum. Oretur pro eo /19 V 1401/*²³⁸). Prawdopodobnie był to wikariusz Paweł syn Piotra z Krakowa, który znalazł się wśród świadków na dokumencie 1383 r. kanclerza katedry krakowskiej, Zbigniewa z Nasiechowic. Paweł będąc wikarym katedralnym pełnił także obowiązki kapelana kanclerza Zbigniewa²³⁹. Paweł należał do konfraterni wikariuszy.

²³² ACamAp t. 2 nr 236 s. 146-148.

²³³ *Tamże*, nr 278 s. 470.

²³⁴ *Tamże*, s. 467.

²³⁵ *Tamże*, s. 470.

²³⁶ KalKr s. 179.

²³⁷ *Tamże*, s. 119.

²³⁸ *Tamże*, s. 148.

²³⁹ „(...) presentibus viris dominis Paulo Petri de Cracovia vicario ecclesie Cracouiensis (...)” ZDK t. 1 nr 87 s. 133.

105 **Piotr** (*Petrus vicarius obiit frater Jacobi vicarii* /11 III/ 240). Formuła zapisu pochodzi z pierwszej połowy XIII w., ale brak o nim i jego bracie jakichkolwiek informacji. O wikarym Jakubie zob. nr 42.

106 **Piotr** (*Petrus vicarius obiit* /20 VI/ 241). Formuła zapisu wzięta z dawnego Kalendarza-nekrologu, krótka bez bliższych informacji. Być może Piotr był tożsamy z wikarym Piotrem występującym w kilku dokumentach z XIII w. W dokumencie rycerza Radwana kanonika krakowskiego Pansława z 11 maja 1212 r., występują jako świadkowie wikariusze krakowscy, a wśród nich Piotr 242. W r. 1222 w dokumencie Bogusława także występuje Piotr, ale już jako subcustos 243. W następnym roku subkustosz Piotr jawi się jako świadek w dokumencie Piotra, sołtysa krakowskiego 244. Piotr jako wikariusz katedralny świadczy w dokumencie dziekana Wisława 1229 r. 245, także w dokumencie Racibora z 1230 r. 246. Ponadto pełni rolę świadka w dokumencie archidiacona krakowskiego Gumberta z 1233 r. 247 i w dokumencie prepozyta krakowskiego Wita z 1236 r. 248. Czy wikariusz Piotr pełnił w latach 1227-1228 funkcje subkustosza, a potem objął ją inny wikariusz, tego z braku źródeł nie da się wyjaśnić.

107 **Piotr** (*Petrus vicarius Cracouiensis*) znany jest tylko z dokumentu norbertanek z 5 kwietnia 1263 r. 249

108 **Piotr** (*Item Petrus vicarius frater noster obiit* /8 X/ 250). Członek wspólnoty wikariuszy, prawdopodobnie działał w pierwszej połowie XIV w.

109 **Piotr** (*Obiit Petrus vicarius frater noster* /30 XII/ 251). Prawdopodobnie działał w pierwszej połowie XIV w. kiedy była organizowana wspólnota wikarych.

240 KalKr s. 124.

241 Tamże, s. 152.

242 KodDKK t. 1 nr 8 s. 13.

243 KodMog nr 5 s. 6.

244 Tamże, nr 8 s. 7.

245 KodMłp t. 2 nr 397 s. 41.

246 KodMog nr 10 s. 9.

247 KodMłp t. 2 nr 413 s. 58. O Gumbercie zob. przypis 32.

248 KodPol t. 1 s. 41. O Wicie zob. przypis 52.

249 KodDKK t. 1 nr 64 s. 90.

250 KalKr s. 177.

251 Tamże, s. 195.

[45]

110 **Piotr** (*Petrus vicarius obiit et vicecustos Cracouiensis et canonicus Sancti Egidii ecclesiarum, qui dotavit duo altaria, videlicet Conceptionis beate Virginis ac sancti Leonardi et in morte sua legavit vicariis eiusdem ecclesie viginti marcas. Oretur pro eo. M^oCCCLX^o. Et de Weliczka solvit marcam pro anniversario* /4 IX 1360/ 252). Postać Piotra wikariusza, kanonika kościoła św. Idziego, wicekustosza, należy do wybitniejszych dobrodziejów katedry krakowskiej i wspólnoty wikariuszy. Piotr uposażył dwie altarie w katedrze: Niepokalanego Poczęcia N.M. Panny i Świętego Leonarda. Tuż przed śmiercią przekazał wspólnocie sumę 20 grzywien, a z Wieliczki miała ona otrzymywać 1 grzywnę za odprawianie mszy św. w rocznicę jego śmierci.

Piotr z Rakowic, syn Rejmbolda, dziecko nieprawego łoża, należał do bliskiego otoczenia bpa krakowskiego Bodzanty i jemu zawdzięcza on swoją karierę kościelną. Przed otrzymaniem święceń kapłańskich Bodzenta postarał się o dyspensę u papieża od przeszkody nieprawego pochodzenia. Tenże biskup w tej samej suplice prosił papieża o beneficjum dla Piotra i podał go na prebendę w kolegiacie św. Idziego. Piotr miał więc otwartą drogę do kariery, którą rozpoczął jako kapelan i domownik bpa Bodzanty. Prośba Bodzanty została zadowolona pozytywnie 3 VIII 1348 r. 253. Już w r. 1350 w rejestrach świętopietrza występuje jako kanonik św. Idziego Petrus de Racovicz 254. W r. 1351 udotował altarię Niepokalanego Poczęcia NMP 255, a altarię św. Leonarda już jako wicekustosz, potwierdza to przywilej bpa Bodzanty z r. 1364 256. Piotr był więc zamożnym duchownym, albo z pochodzenia, albo dzięki swoim umiejętnościom i oszczędnemu życiu potrafił zgromadzić majątek 257. Wspólnota wikariuszy przyjęła obowiązek modlitwy za jego duszę.

252 Tamże, s. 167.

253 MPV t. 3 nr 321 s. 320-321.

254 ACamAp t. 2 nr 270 s. 315.

255 Długosz LBen t. 1 s. 232-233; por. T. Wojciechowski, *Kościół katedralny na Wawelu*, Kraków 1900 s. 76.

256 KodDKK t. 1 nr 233 s. 299; Długosz LBen t. 1 s. 237.

257 „(...) volens salutem sue consulere et ad meliorem utilitatem, in quo est salus nostra, ad honorem Dei omnipotentis (...)” KodDKK t. 1 nr 233 s. 299.

111 **Piotr** zw. **Hermenus, Hermanus** (*Anno Domini M^oCCC^oLXXI^o Petrus dictus Hermenus vicarius ecclesie Cracouiensis obiit. Oretur pro eo. [30 V 1371/ 258]*). Pełna zapiska nekrologiczna podaje dokładną datę śmierci Piotra wikariusza i przypomina wspólnocie obowiązek modlitwy za jego duszę. Piotr nosił przydomki (Hermenus, Hermanus). Wcześniej, bo w r. 1357 spotykamy w dokumencie oficjanta krakowskiego Świętosława jako świadka, Piotra „dicto Armen”, wikariusza katedralnego²⁵⁹. Być może można ich utożsamiać.

112 **Piotr (Petrus)**. Brak o nim zapiski w Kalendarzu. Znamy go tylko jako wicearchidiakona z dokumentu wielkorządcy krakowskiego Bodzęty z 22 stycznia 1378 r.²⁶⁰

113 **Piotr** (*Petrus vicarius olim de Omnibus Sanctis obiit anno Domini M^oCCC^oLXXXI [I IX 1381/ 261]*). Jedyne poświadczony źródłowo wypadek przejścia z wikariatu parafialnego kościoła w Krakowie na wikariat katedralny. Piotr wikary w kościele parafialnym pod wezwaniem Wszystkich Świętych w Krakowie, otrzymał stanowisko wikarego w Krakowie w katedrze.

114 **Piotr Talpiz** (*Obiit Petrus Talpiz vicarius anno Domini M^oCCC^oLXXXIII [28 X 1383/ 262]*). Był chyba jednym z mniej aktywnych wikarych krakowskich, nie spotykamy go w dokumentach, nie był dobroczyńcą wspólnoty, skryba nie zanotował formuły: *Oretur pro eo*.

115 **Piotr** (*Anno Domini millesimo trecentesimo nonagesimo octavo Petrus vicecustos vicarius et altarista ecclesie cathedralis Cracouiensis obiit. Oretur pro eo [25 XII 1398/ 263]*). Na pewno ten sam Piotr wikariusz występuje jako subcustos w dokumencie bpa Jana Radlicy z 23 czerwca 1389 r. Subkustosz (wicekustosz) Piotr występuje razem z subkustoszem Świętosławem²⁶⁴. Jest to jedno ze świadectw, że byli dwaj kustosz. Piotr w tym samym czasie przyjął

²⁵⁸ KalKr s. 149.

²⁵⁹ KodMog nr 28 s. 22; por ZDK cz. 1 nr 57 s. 80. „(...) presentibus viris honorabilibus (...) Petro dicto Armen cathedralis in Cracouia (...)”.

²⁶⁰ ZDK cz. 1 nr 72 s. 101-102.

²⁶¹ KalKr s. 166.

²⁶² Tamże, s. 181.

²⁶³ Tamże, s. 195.

²⁶⁴ KodDKK t. 2 nr 361 s. 141. O Radlicy bpie zob. przypis 109.

funkcję altarysty. W r. 1392 Anna wdowa po Kołeczku (Koleczconis) sprzedawała Piotrowi swój dom, znajdujący się pod zamkiem, przy drodze prowadzącej do Kazimierza, za 30 grzywien. Królowa Jadwiga potwierdziła tę sprzedaż osobnym dokumentem²⁶⁵. Piotr uzyskał potwierdzenie tego aktu dokumentu króla Władysława Jagiełły, który w tekście pisze o Pawle „nostri dilecti Petri vicecustodis”. Dokument królewski został wystawiony 28 lutego 1393 r. w Krakowie²⁶⁶. Wikariusz wicekustosz, altarysta Piotr należał również do grupy wikariuszy pozostających blisko dworu królewskiego, a przede wszystkim królowej Jadwigi. Piotr chyba zamieszkał w swoim domu. Część wikariuszy katedralnych mieszkała poza wzgórzem wawelskim. Piotr był wicekustoszem kustosza Jana Wajduta, krewnego króla późniejszego rektora uniwersytetu²⁶⁷.

116 **Piotr s. Mojżesza (Petrus Moysi)**. Wikariusz Piotr syn Mojżesza znalazł się wśród świadków na dokumencie kapituły krakowskiej, zawierającym „*Ordinatio Capituli*” uchwalone na zebraniu 14 maja 1403 r.²⁶⁸ Wprowadzić wiadomość ta pochodzi z r. 1403, ale prawdopodobnie Piotr mógł należeć do zespołu wikariuszy w ostatnich latach XIV w., kiedy to wielu z nich odeszło z tego świata.

117 **Prysejan (Pristianus vicarius obiit [2 XII/ 269])**, wikariusz Prysejan prawdopodobnie żył w połowie XIII w.

118 **Przybysław (Pribislaus vicarius obiit [8 X/ 270])**. Znany jest tylko z tej zapiski nekrologicznej, pochodzącej ze starego nekrologu a wpisanego w tak krótkiej postaci do nowego Kalendarza. Prawdopodobnie żył w drugiej połowie XIII w.

119 **Przybysław (Obiit dominus Pribislaus vicarius ecclesie cathedralis frater noster. Oretur pro eo. [11 VII/ 271])**. Znany jest tylko z tej zapiski, która pochodzi prawdopodobnie sprzed r. 1350. Przybysław został wyróżniony w tym zapisie określeniem „dominus”, rzadko spotykane w innych zapisach; może wskazywać na jego szlacheckie pochodzenie. Ten i poprzedni Przybysław na pewno byli Pola-

²⁶⁵ Tamże, nr 388 s. 171-172.

²⁶⁶ Tamże, nr 392 s. 175-176.

²⁶⁷ K. Górski, *Jan Wajdut*, w: PSB t. 10 s. 424.

²⁶⁸ KodDKK t. 2 nr 486 s. 291.

²⁶⁹ KalKr s. 190.

²⁷⁰ Tamże, s. 177.

²⁷¹ Tamże, s. 155.

kami z pochodzenia. Przybysław należał do wspólnoty wikariuszy. Prawdopodobnie żył na początku XIV w.

120 **Radulf (Radulfus)** znalazł się w towarzystwie dziewięciu wikariuszy katedralnych powołanych na świadków w dokumencie Racibora w r. 1230²⁷². Radulf należał do pierwszej generacji wikarych w XIII w., mógł pochodzić z niemieckiej rodziny.

121 **Ryner (Rynerus Dominus presbiter et vicarius)**. Jako wikary katedralny Ryner występuje w aktach procesu bpa Muskaty. Ryner składał zeznania w oktawie Zesłania Ducha Świętego w r. 1308. Został wpisany do tych akt jako „dominus presbiter et vicarius Rynerus”²⁷³. Ryner oświadczył w zeznaniach, że ludzie biskupa pustoszą ziemię krakowską a sam biskup nie chce uznać za swego pana księcia Władysława Łokietka²⁷⁴. W sprawie symoniackiego wyboru Muskaty Ryner się nie wypowiedział²⁷⁵. Wikariusz Ryner mógł pochodzić z rycerskiej rodziny posiadającej dobra koło Luborzycy za Krakowem. Jeden z członków tej rodziny Rynerius Ryneri sprzedał swój dział za 40 grzywien w r. 1346 (12 lipca) kantorowi krakowskiemu magistrowi Piotrowi²⁷⁶.

122 **Saulus (Saulus vicarius obiit frater noster /10 III/ 277)**. Wikariusz Saulus (czyli Szawel) był członkiem wspólnoty, żył prawdopodobnie w pierwszej połowie XIV w. Imię Saulus rzadko występuje w polskich źródłach, jedynie np. w r. 1189, w dokumencie Kazimierza Sprawiedliwego, wśród świadków występuje Saulus²⁷⁸.

123 **Stanisław (Stanislaus vicarius obiit /28 VIII/ 279)**. Można go identyfikować z wikariuszem Stanisławem znanym z dokumentu norbertanek zwierzynieckich z 5 kwietnia 1263 r., w którym na świadków powołano aż 16 wikarych a wśród nich znajdował się Stanisław²⁸⁰.

²⁷² KodMog nr 10 s. 9.

²⁷³ MPV t. 3 nr 121 s. 91.

²⁷⁴ Tamże.

²⁷⁵ W. Karasiewicz, dz. cyt., s. 286.

²⁷⁶ KodDKK t. 1 nr 181 s. 231-232.

²⁷⁷ KalKr s. 131.

²⁷⁸ KodDKK t. 1 nr 4 s. 8-9.

²⁷⁹ KalKr s. 165.

²⁸⁰ KodDKK t. 1 nr 64 s. 90.

124 **Stanisław (Obiit Stanislaus vicecustos frater noster. Oretur pro eo. M^oCCC^oLX... /7 IX/ 281)**. Ostatnie znaki w zapisie daty śmierci Stanisława są nieczytelne, ale wiadomo jest, że nastąpiła ona między r. 1360-1369. Wikariusz Stanisław był wicekustoszem kustosa Mikołaja, występującego w latach 1345-1370²⁸².

125 **Stanisław zw. Patriarcha (Stanislaus dictus Patriarcha vicarius ecclesie cathedralis nec non prebendarius Sanctorum Felicis et Adacti in castello Cracouiensi sub anno Domini M^oCCC^o octuagesimo septimo obiit infra octavas sancti Egidii 3ª feria. Oretur pro eo /3 IX 1387/ 283)**.

Patriarcha, to najstarszy przedstawiciel jakiegoś środowiska — taką podaje się definicję w znaczeniu potocznym kogoś, kto spełniał rolę mędrca sędziwego w wspólnocie. Wikariusz Stanisław otrzymał przydomek Patriarcha od konfratrów ze wspólnoty wikariuszy z tytułu wieloletniej służby w katedrze krakowskiej, i być może pełnej dojrzałości życiowej, która mogła być przydatna dla jego współbraci. Stanisław był wikariuszem i prebendarzem kaplicy św. Feliksa i Adakta, dzisiaj znanej jako rotunda — najstarsza budowla sakralna na wzgórzu wawelskim. Stanisław przepędził chyba całą drugą połowę wieku XIV w służbie katedralnej.

126 **Stanisław zw. „Babca” (Stanislaus dictus Babca vicarius et altarista ecclesie Cracouiensis obiit, frater noster. Oretur pro eo. Sub anno Domini M^oCCC^oLXXXVIII /13 IV 1388/ 284)**. Kiedy we wspólnocie kilku wikariuszy nosiło to samo imię, to dla ułatwienia kontaktów nadawano im przydomki. Przydomki te oznaczały albo właściwość fizyczną albo psychiczną, lub urabiano je od miejsca pochodzenia. Wikary Stanisław być może przypominał w swoim zachowaniu zewnętrznym starszą kobietę, albo był otyły i koledzy wyróżnili go od innych Stanisławów tym właśnie przydomkiem. Stanisław obok funkcji wikariusza został powołany na nieznaną nam altarię. Należał do wspólnoty wikariuszy, stąd napomnienie dla potomnych, aby się modlili za jego duszę.

127 **Stanisław Jolda (Vicarius et altarista in ecclesie Cracouiensis)**. W Kalendarzu nie występuje, znamy go natomiast z dokumen-

²⁸¹ KalKr s. 168.

²⁸² ZDK cz. 1 nr 61 s. 87.

²⁸³ KalKr s. 126.

²⁸⁴ Tamże, s. 140.

tów. Po raz pierwszy znalazł się jako świadek w dokumencie bpa Jana Radlicy z 23 czerwca 1389 r.²⁸⁵ W takim samym charakterze dostał się do dokumentu Mikołaja z Gorzkowa z dnia 11 maja 1391²⁸⁶. W związku z wielkim wydarzeniem jakim było odnowienie uniwersytetu krakowskiego w r. 1400 wikary Stanisław Jolda złożył ofiarę 4 groszy i został wpisany na listę dobroczyńców wśród plebanów²⁸⁷. Razem z nim podzielał zainteresowanie sprawami uniwersytetu wikariusz katedralny Mikołaj zw. Psitakus (Papuga) oraz Paweł syn Mikołaja, nauczyciel śpiewu (precentor) w kościele katedralnym. Wszyscy trzej zostali wpisani na listę dobroczyńców uniwersytetu²⁸⁸. Stanisław Jolda został wpisany jako wikariusz i altarysta katedralny. Stanisław nie podjął studiów uniwersyteckich jak to czynił wikariusz Mikołaj Psitakus. W r. 1403 14 maja Stanisław Jolda został powołany do spisania uchwalonej przez kapitułę „Ordinatio capituli...”, w której występuje też jako świadek²⁸⁹. Przed r. 1420 wspólnie z zespołem liczącym wtedy 19 wikariuszy uczestniczył on w opracowaniu statutu dla wspólnoty²⁹⁰. Wcześniej w r. 1411 Stanisław uczestniczył w sprawie sądowej, dotyczącej domu w Krakowie²⁹¹. Stanisław Jolda pochodził z Krakowa, z rodziny mieszkańskiej, prawdopodobnie polskiej. Posiadał majątek. Do wspólnoty wikarych jednak nie należał. Był on jedną z najwybitniejszych postaci wśród zespołu wikariuszy katedralnych w ostatnim ćwierćwieczu XIV i na początku XV w.

128 **Stefan** (*Stephanus vicarius Cracouiensis*). Znamy go tylko z dwóch dokumentów z XIII w. Najpierw z dokumentu rycerza Radwana z 1212 r.²⁹², a później z dokumentu rycerza Racibora z 1230 r.²⁹³ Wikary katedralny Stefan występuje w tych dokumentach jako świadek. Należał więc do najstarszego zespołu wikarych krakowskich na przełomie XII i XIII w.

²⁸⁵ KodDKK t. 2 nr 361 s. 141. O biskupie Janie Radlicy zob. przypis 109.

²⁸⁶ ZDK cz. 1 nr 108 s. 182.

²⁸⁷ ASt t. 1 s. 4.

²⁸⁸ *Tamże*.

²⁸⁹ KodDKK t. 2 nr 476 s. 287-291.

²⁹⁰ Z. Leszczyńska, *Średniowieczne statuta wikariuszów katedry krakowskiej*, w: „Nasza Przeszłość” (dalej cyt. NP) t. 10: 1959 s. 395.

²⁹¹ SPPP t. 7 nr 1423 s. 492.

²⁹² KodDKK t. 1 nr 8 s. 13.

²⁹³ KodMog nr 10 s. 9.

129 **Świętosław** (*Suetoslaus vicecustos bonus obiit /8 VIII/ 294*). Tym Świętosławem kustoszem był prawdopodobnie podkustosz Świętosław powołany przez kanonika krakowskiego i archidiacona ssandomierskiego Nankera do zbadania sporu między przeoryszą klasztoru klarysek w Starym Sączu a Henrykiem z Dachbech. Nanker został mianowany 13 grudnia 1312 r. przez papieża Klemensa V sędzią w sporze o prawo do patronatu kościoła w Łącku²⁹⁵. Z powodu licznych zajęć Nanker zlecił przeprowadzenia rozeznania tej sprawy wicearchidiakonowi krakowskiemu Marcinowi i wicekustoszowi Świętosławowi. Marcin i Świętosław po zbadaniu sporu ogłosili w r. 1313 szereg mandatów²⁹⁶. Zlecenie przez Nankera Świętosławowi i Marcinowi tej misji dowodzi prawniczego przygotowania i praktyki w tym zakresie obu duchownych i podnosiło to niewątpliwie rangę całego zespołu wikariuszy katedralnych.

130 **Świętosław** (*Dominus Sventhoslaus vicarius, vicecustos et altaris ecclesie Cracouiensis ac rector parochialis ecclesie in Czernichow frater fraternitatis vicariorum dicte Cracouiensis ecclesie anno Domini MCCCCLXXX quinto obiit. Pro cuius anniversario quindecim scoti de domo lapidea ex opposito domus magistri Petri /17 VIII 1395/ 297*). Powyższa zapiska nekrologiczna zawiera całą karierę kościelną Świętosława. Świętosław wikary katedralny prezentowany został przez kustosza katedralnego na wicekustosza, a następnie był prezentowany na altarystę nieokreślonej bliżej altarii w katedrze. U schyłku życia otrzymał rektorat kościoła parafialnego w Czernichowie koło Krakowa. Świętosław mógł być tożsamy z notariuszem publicznym Świętosławem, synem Świętosława z Zagórzan, który znalazł się wraz z innymi notariuszami Janem synem Jana Zbyszka ze Skawiny (zob. nr 67), Wanko z Wyszogrodu na Mazowszu i Mikołajem synem Andrzeja z Wiślicy wśród świadków doręczenia trzech bulli papieskich dla cystersów z Mogiły dnia 20 lipca 1379 r.²⁹⁸. Świętosław został jeszcze raz powołany na świadka w dokumencie Zbigniewa z Nasięchowic, spisane między 17 X a 17

²⁹⁴ KalKr s. 154.

²⁹⁵ ZDK cz. 1 s. 23-25.

²⁹⁶ *Tamże*, nr 18 s. 25-26; nr 19 s. 26-27; nr 20-27 s. 27-37.

²⁹⁷ KalKr s. 163. Czernichów, wieś w woj. krakowskim — zob. SGH cz. I z. 3 Wrocław 1985 s. 461-465.

²⁹⁸ ZDK cz. 1 nr 75 s. 111-112.

XI 1383 r.²⁹⁹ Jako notariusz publiczny, „auctoritate imperiali”, Świętosław świadkował na dokumencie Nawoja, oficjała krakowskiego, wystawionym konsystorzem kurialnym 9 lutego 1386 r., m.in. wraz z dwoma notariuszami, których Mikołaj Psitakus z Czartek został później wikarym katedralnym³⁰⁰. Można przypuszczać, że Świętosław ukończył szkołę katedralną, otrzymał niebawem uprawnienia notariusza i dostał się do kancelarii kanclerza Zbigniewa z Nasiechowic. Wikariuszem został po r. 1386, ale przed r. 1389, kiedy to występuje jako wicekustosz. O jego działalności na stanowisku wicekustosza wiemy sporo z rachunków Zbigniewa z Nasiechowic, archidiacona krakowskiego z lat 1389-1390³⁰¹. Świętosław kilkakrotnie jest wspominany z racji pełnienia swoich obowiązków np. otrzymuje pieniądze na wino mszalne. Być może, że to właśnie archidiacon Zbigniew prezentował Świętosława na plebana w Czernichowie. Świętosław zmarł 17 sierpnia 1395 r. Do jego kolegów należeli od czasów szkolnych w szkole katedralnej i działalności notariusza Mikołaj Psitakus z Czartek i Jan syn Jana Zbyszka ze Skawiny. Świętosław był członkiem wspólnoty wikariuszy. Na odprawienie mszy w rocznicę jego śmierci wspólnota otrzymywała 15 skojców jakiego wplacał użytkownik domu murowanego. Opłata z tego domu za mszę rocznicową za duszę Świętosława wskazywałaby, że był on albo właścicielem tego domu, albo uczestniczył w jego budowie. Świętosław posiadał spore dochody z wikariatu, altarii a potem z beneficium parafialnego w Czernichowie.

131 **Teodoryk** (*Theodricus*; *Obiit Theodricus vicarius* [26 X] ³⁰²). Jedyne wikary z imieniem Theodoricus (Teodoryk), być może niemieckiego pochodzenia.

132 **Tobiasz** (*Tobias*), jako wikariusz znalazł się wśród świadków na dokumencie prepozyta krakowskiego, spisane 8 sierpnia 1236 r.³⁰³ Tobiasz jedyne wikariusz o tym imieniu, należał do pierwszej generacji wikariuszy w początkach XIII w.

²⁹⁹ Tamże, nr 87 s. 128-133.

³⁰⁰ KodDKK t. 2 nr 330 s. 107-108.

³⁰¹ *Rationes Zbignei a Nasiechowice archidiaconi Cracoviensis*. Wyd. W. Kętrzyński, w: MPH t. 5 s. 917-925.

³⁰² KalKr s. 180.

³⁰³ KodPol t. 1 s. 41. O prepozycie Wicie zob. przypis 52.

133 **Tomas** (*Thomas*) nany z dokumentu oficjała krakowskiego Wierzchosława, wystawionego w Krakowie dnia 31 sierpnia 1321 r.³⁰⁴ Tomasz otrzymał niebawem altarię w katedrze skoro w r. 1325 znajduje się w rejestrach świętopietrza diecezji krakowskiej jako altarysta altarii św. Jana Chrzciciela³⁰⁵.

134 **Tomasz** (*Thomco altharista Sancti Wladislai et frater noster obiit anno Domini M^oCCCLXXII^o. Oretur pro eo* [11 VII 1372] ³⁰⁶). Na pewno należał do wspólnoty jako konfrater wikariuszy katedralnych. Przed otrzymaniem altarii mógł być wikariuszem katedralnym i jako taki został prezentowany w r. 1367 na fundowaną przez Kazimierza Wielkiego altarię św. Władysława. Był on prawdopodobnie pierwszym altarystą altarii św. Władysława.

135 **Wacław** (*Wenceslaus vicarius obiit* [25 II] ³⁰⁷). Znamy tylko dwóch wikariuszy o imieniu Wacław. Tego Wacława, którego roku zgonu nie znamy, identyfikujemy z Wacławem wikariuszem występującym dokumencie Spytka dziekana kolegiaty św. Floriana na Kleparzu, wystawionym 20 maja 1368 r. w Krakowie³⁰⁸.

136 **Wacław** (*Wenceslaus; sub anno Domini millesimo trecentesimo nonagesimo quarto Wenceslaus frater vicariorum obiit* [5 VII 1394] ³⁰⁹). Należał do wspólnoty, ale skryba tej zapiski nie wspomina o obowiązku modlitwy za jego duszę.

137 **Walerian** (*Walerianus*) występuje w dokumencie norbertanek zwierzynieckich z 5 kwietnia 1263 r.³¹⁰

138 **Wawrzyniec** (*Laurencius*), (*Laurencius vicarius obiit* [28 III] ³¹¹). Może jest on tożsamy z wikariuszem Wawrzyńcem, który zeznawał w aktach procesu bpa Muskaty 1308 r. W zeznaniach swoich orzekł, że Jan Muskata bpa krakowski objął rządy w katedrze

³⁰⁴ KodMog nr 28 s. 22. Wierzchosław był kanonikiem krakowskim i archidiaconem radomskim w 1327 r. Zob. L. Łętowski, *Katalog*, t. 4 s. 299.

³⁰⁵ MPV t. 3 nr 139 s.112, 181.

³⁰⁶ KalKr s. 155.

³⁰⁷ Tamże, s. 118.

³⁰⁸ KodMip t. 1 nr 296 s.353.

³⁰⁹ KalKr s. 154.

³¹⁰ KodDKK t. 1 nr 64 s. 90.

³¹¹ KalKr s. 127.

bez zgody kapituły. Ponadto stwierdził, że zamek w Tyńcu został zajęty za zgodą bpa Muskaty przez ludzi Gerlacha (szwagra Muskaty). Wymienił imiennie doradców bpa: Sygardus, Pesco, Cunczko, którzy byli rabusiami. W końcu nadmienił, że Muskata objął biskupstwo w sposób symoniacki³¹². Wikarego Wawrzyńca spotykamy jeszcze w dokumencie kasztelana Tomasza wystawionym 14 lutego 1325 r. w Krakowie, w którym pełnił rolę świadka jako wicekustosz i opiekun grobu św. Stanisława³¹³. W tym samym roku 1325 znamy Wawrzyńca wicekustosza, który był altarystą św. Jana Ewangelisty³¹⁴.

139 **Wawrzyniec (Laurencius)** (*Obiit Laurencius vicarius ecclesie Cracouiensis frater vicariorum anno MCCCLXXXVII^o 15 XI 1397/*³¹⁵). Konfrater wspólnoty wikariuszy nie występuje we wspólnych dokumentach.

140 **Wawrzyniec s. Andrzeja z Gorzkowa** (*Obiit Laurencius Andree de Gorzkow baccalaureus iuris canonici, altarista altaris sancti Ladislai ecclesie Cracouiensis sub anno nativitatis Domini M^oCCC^o nonagesimo octavo in studio Pragensi obiit. Oretur pro eo 18 XII 1398/*³¹⁶). Autor zapiski nie wspominał o wikariacie w katedrze krakowskiej Wawrzyńca, syna Andrzeja z Gorzkowa (wieś koło Bochni). Wawrzyniec był altarystą altarii św. Władysława, erygowanej w r. 1367 przez króla Kazimierza Wielkiego w katedrze krakowskiej naprzeciwko grobu ojca Władysława Łokietka³¹⁷. Jeśli była zachowana praktyka powoływania altarystów z grona wikariuszy katedralnych, to Wawrzyniec przed objęciem altarii był wikariuszem³¹⁸. Karierę kościelną rozpoczął chyba od wikariatu w katedrze, następnie był prezentowany na altarię św. Władysława, potem podjął studia na wydziale artium liberalium i przynajmniej po dwóch latach, kiedy osiągnął stopień bakałarza artium, przystąpił do studiów na wydziale prawa kanonicznego w Pradze w r. 1391, tam też uzyskał

³¹² MPV t. 3 nr 121 s. 91. por. W. Karasiewicz, *dz. cyt.*, s. 286.

³¹³ „(...) Dominus Laurencius vicecustos necnon tumbarius (...)” zob. KodDKK t. 1 nr 134 s. 172.

³¹⁴ MPV t. 1 nr 139 s. 112.

³¹⁵ KalKr s. 183.

³¹⁶ *Tamże*, s. 191.

³¹⁷ KodDKK t. 2 nr 264 s. 29-30. Por. Długosz LBen t. 1 s. 220-222.

³¹⁸ KodWlkp t. 3 nr 1349 s. 60. Por. Z. Kowalska-Urbankowa-Jarostaw ze Skotnik, w: NP t. 63: 1985 s. 63-64.

stopień bakałarza prawa kanonicznego. Zmarł w r. 1398 w Pradze³¹⁹. Z chwilą rozpoczęcia studiów musiał zrezygnować z wikariatu, natomiast zatrzymał altarię, która dostarczała mu dochody. W Kalendarzu umieszczono zapiskę o jego śmierci i wezwanie do modlitwy za jego duszę.

141 **Wawrzyniec z Woławy** (*Laurencius de Volavia; Laurencius altarista altaris sancti Leonardi in ecclesie cathedrali Cracouiensis*). Znany jako świadek z dokumentu Elżbiety, wdowy po Spytku z Melsztyna, wojewodzie krakowskim (1386-1401), zawierającym erekcję altarii pod wezwaniem Ducha Świętego w kościele Wszystkich Świętych w Krakowie wystawionego 14 marca 1403 r.³²⁰ Dwa lata później znajdujemy go wśród świadków w dokumencie bpa Piotra Wysza z dnia 15 maja 1405 r., jako altarystę św. Leonarda i notariusz biskupiego³²¹. Wprawdzie Wawrzyniec z Woławy jest znany tylko jako altarysta, ale przyjmując kanon synodalny o powoływaniu altarystów z grona wikariuszy w polskich katedrach³²², to Wawrzyniec przed objęciem altarii, a więc przed r. 1403 powinien był piastować stanowisko wikarego katedry krakowskiej.

142 **Werneriusz (Wernerius)** żył w XIII stuleciu. Znalazł się wśród świadków w dokumencie norbertanek zwierzynieckich z 5 IV 1263 r.³²³. Był wikariuszem katedralnym w okresie po kanonizacji św. Stanisława. Prawdopodobnie pochodzenia niemieckiego.

143 **Wincenty (Vincencius)** znamy go tylko z dokumentów Jana subdiakona krakowskiego z 1244 r. Wincenty występuje jako świadek wraz z Andrzejem³²⁴.

144 **Wojśław (Woislaus)** występuje w dokumencie prepozyta krakowskiego Wita, wystawionym w r. 1236 w Krakowie³²⁵. Wojśław

³¹⁹ Z. Budkowa wskazała na rok rozpoczęcia studiów w Pradze. Zob. KalKr s. 191 przypis 507. Por. *Monumenta historiae Pragensis, Album seu matricula facultatis iuridicae, Pragae* 1834 s. 505. Zob. K. Ożóg, *Studia nad wykształceniem*, w: „Studia Historyczne” t. 26: 1983 z. 4 przypis 89 s. 570.

³²⁰ KodDKK t. 2 nr 471 s. 280.

³²¹ *Tamże*, nr 489 s. 307.

³²² KodWlkp t. 3 nr 1349 s. 60.

³²³ KodDKK t. 1 nr 64 s. 88-90.

³²⁴ KodMog nr 19 s. 14-15.

³²⁵ KodPol t. 1 s. 41. O propozycie Wicie zob. przypis 52.

na pewno polskiego pochodzenia należał do pierwszej generacji wikariuszy katedralnych w XIII w.

145 **Zdzisław (Sdislaus)** pojawił się jako świadek w dokumencie rycerza Radwana z 11 maja 1212 r.³²⁶ Jeszcze raz dostał się na listę świadków w dokumencie rycerza Racibora, wystawionym w 1230 r.³²⁷ Zdzisław należał do grupy wikariuszy katedralnych w okresie rządów biskupa Wincentego Kadłubka i Iwona Odrowąża. Prawdopodobnie posiadał ukończoną szkołę katedralną.

L'ABBÉ JAN WIECZOREK

Les vicaires de la Cathédrale de Cracovie aux 13e et 14e s.

(Résumé)

Cet article est une version raccourcie de l'ouvrage plus développé du même auteur, et intitulé *Liste des vicaires de la Cathédrale de Cracovie aux 13e et 14e siècles* (le texte dactylographié est déposé à l'Académie Pontificale de Théologie de Cracovie).

En s'appuyant sur des documents de sources consciencieusement élaborés, l'auteur a rassemblé des informations sur 144 vicaires de la Cathédrale de Cracovie, qui y exerçaient leurs fonctions aux 13e et 14e s.

Les vicaires constituaient, à l'époque, un groupe de bénéficiaires potentiels des prébendes diocésaines. Il s'agissait avant tout des prébendes qui se trouvaient sous le patronage du Chapitre de la Cathédrale de Cracovie, par exemple: 25 paroisses. Grâce à la formation acquise, les vicaires se voyaient admis à des fonctions et des services dans la curie de Cracovie, dans les chancelleries des collecteurs de dîmes papales, dans la juridiction et dans l'enseignement. Néanmoins, le premier devoir des vicaires était leur service sacerdotal à la Cathédrale. Ils contribuaient, par leur présence, à la splendeur, très importante à l'époque, des cérémonies ecclésiastiques. Les vicaires s'occupaient également de riches collections du Trésor de la Cathédrale.

Les informations concernant les vicaires nous permettent d'approfondir nos connaissances sur les origines, la formation et le rôle de l'élite polonaise des 13e et 14e siècles.

Traduit par Małgorzata Pieniążek

³²⁶ KodDKK t. 1 nr 8 s. 13-14.

³²⁷ KodMog nr 10 s. 9.

VITA ANNAE DUCISSAE SILESIAE

Powstanie w XIII w. zakonów żebraczych, a zwłaszcza franciszkanów, osobowość ich założyciela oraz duszpasterska praca członków nowego zgromadzenia przyczyniły się do duchowej i moralnej odnowy całego chrześcijańskiego świata. Ideały Ewangelii, od których tak daleko odeszły poprzednie stulecia, na nowo odkrywane i przyswajane, stały się niezwykle atrakcyjne i porywające, a ich dosłowna realizacja w życiu wielu ludzi zaowocowała wzrostem żarliwości religijnej. Propagowane przez braci mniejszych naśladowanie Chrystusa i powrót do ubóstwa czasów apostoelskich znalazły wielu zwolenników i naśladowców.

Również w Polsce, gdzie recepcja franciszkanizmu nastąpiła szybko i bardzo mocno, znaleźli się ludzie, którzy realizując jego zasady dążyli do świętości. Szczególnie wyraźne odbicie miało to wśród kobiet należących do panującej dynastii książęcej. Związane z żeńskim odłamem minorytów, klaryskami, stały się gorącymi propagatorkami nowego ruchu, jego ideały wiernie wcielając w życie, dzięki czemu zasłużyły na najwyższe uznanie i cześć Kościoła – wyniesienie na ołtarze. Właśnie na potrzebę procesu kanonizacyjnego, połączonego z całym szeregiem wnikliwych badań, rozkwitła szczególna dziedzina twórczości literackiej, historycznej, ale przede wszystkim religijnej – hagiografia.

Pisane z myślą o kanonizacji, przeważnie na zamówienie domów zakonnych, z którymi święty w jakiś sposób był związany, żywoty stanowią niezwykle cenne źródło, przynoszące szereg wiadomości nie tylko o samej osobie świętego, ale również o epoce, o mentalności i obyczajowości, o faktach historycznych; pozwalają poznać, najczęściej zachowującego anonimowość, autora dzieła i jego warsztat. Z drugiej strony tego rodzaju literatura, tworzona według ustalonego przez dane środowisko czy wymagania czasowe schematu, powinna być traktowana z dużą ostrożnością i krytycyzmem przez jej badacza. Nierzadko bowiem liczne opisy cudownych wydarzeń i nadprzyro-